

Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim Okullaşma Oranları ve Gelişmeler

Higher Education Enrolment Rates and Improvements in Turkey and in the World

Durmuş GÜNAY, Aslı GÜNAY

ÖZ

Bu çalışmada öncelikle okullaşma oranının ne olduğu tanımlanarak Dünya’da bu konuda yaygın olarak kullanılan hesaplama yöntemleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra yükseköğretim okullaşma oranının ne olduğu ve nasıl hesaplandığı gösterilmiştir. Bu kapsamda Türkiye için hem eğitim türüne (açıköğretim ve yüz yüze eğitim) hem de eğitim düzeyine (önlisans, lisans ve lisansüstü) göre yükseköğretim okullaşma oranları hesaplanmıştır. Ayrıca, farklı ülkelerin yükseköğretim okullaşma oranlarıyla ilgili bilgiler de sunularak Türkiye’nin Dünya’daki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Özetle, ülkemizin 2015 yılı itibarıyla %94’lük yükseköğretim brüt okullaşma oranıyla Dünya’da üst sıralarda yer aldığı gösterilmiştir. Böylelikle, Türk yükseköğretiminin universal aşamaya ulaşmış bir yükseköğretim sistemi olduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Okullaşma oranı, Yükseköğretim, Türkiye

ABSTRACT

In this study, primarily enrolment rate was defined and then information about the calculation methods widely used in the world for this topic was given. Afterwards what higher education enrolment rate was explained and its calculation methods were shown. In this context, Turkey’s higher education enrolment rates for both education type (open education and face to face education) and education level (associate degree, bachelor degree and graduate degree) were calculated. Besides information about higher education enrolment rates for different countries was given and according to them Turkey’s ranking in the world was tried to be determined. Briefly, it was shown that Turkey ranks among one of the top place in the world with its 94% higher education gross enrolment rates. Hence, it can be indicated that Turkish higher education has reached universal level in considering Trow’s higher education phases.

Keywords: Enrolment rate, Higher education, Turkey

GİRİŞ

Yirmi birinci yüzyılın başında, yirminci yüzyılın son çeyreğinde başlayan gelişmiş ülkelerin yaşadıkları ‘bilgi toplumu’ ve ‘bilgi ekonomisi’ olarak adlandırılan süreçte, ülkelerin rekabet gücü; insan yetiştirme, bilim, teknoloji ve inovasyon üretme kapasitesiyle ölçülmeye başlanmıştır. İnsanlığın yaşadığı bu sürecin ana dinamiği **teknolojidir**. Üç faktör; teknoloji,

küreselleşme rekabet, hayatın bütün alanlarının ve bu bağlamda yükseköğretim alanını da yeniden şekillendirmektedir. Rekabet ve küreselleşmenin temelinde de teknoloji bulunmaktadır. Bu süreçte üniversitelerden/yükseköğretimden beklentiler artmış, yükseköğretimin yatay büyümesi ve derinleşmesi söz konusu olmuştur. Yükseköğretimin yatay büyümesiyle ile niceliksel büyüme; yani ülke içi ve mobilite yoluyla daha geniş yaş grubuna

Durmuş GÜNAY

Eski YÖK Yürütme Kurulu Üyesi, Ankara, Türkiye

Executive Board Member of Turkish Council of Higher Education, Ankara, Turkey

Aslı GÜNAY (✉)

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ekonomi Bölümü, Ankara, Türkiye

Ankara Social Sciences University, Faculty of Political Sciences, Department of Economics, Ankara, Turkey

agunay09@gmail.com

Geliş Tarihi/Received : 09.02.2016

Kabul Tarihi/Accepted : 12.03.2016

ve daha çok öğrenciye eğitim verilmesi kastedilmektedir. Yükseköğretimdeki derinleşmeden ise niteliksel gelişme; kalite, hesap verebilirlik, etik değerler ve şeffaflığa işaret edilmektedir. Yükseköğretimde yatay büyüme ve derinleşme ülkelerin önemli eğitim politikalarından biri haline gelmiştir. Burada bir noktaya da dikkat çekmek gerekmektedir: Niceliksel (sayısal) büyüme sadece boyutların genişlemesi değil, aynı zamanda yükseköğretimin mahiyetini, niteliğini de değiştirmektedir. Sayısal büyüme; çeşitliliği, esnekliği, kalite güvencesini, rekabet ve etik değerlerin önemini ve finans sorunlarını daha çok etkilemektedir.

Yükseköğretim politikası belirlenmesinde, niceliksel büyüme, genellikle sistemin yapısından daha güçlü bir rol oynamaktadır. Birçok ülkede genişlemeyi göstermek için yaygın olarak üniversite sayısı, öğrenci sayısı, akademik personel sayısı ve araştırma faaliyetlerinden daha çok okullaşma oranlarına önem verilmektedir (Teichler, 2004). Yükseköğretim okullaşma oranları, ülkelerdeki yükseköğretimin yaygınlığı ya da erişimi hakkında bilgi veren; yükseköğretim çağındaki nüfusun eğitim ihtiyaçlarının ülkeler tarafından hangi ölçüde karşılanabildiğini anlatmak için *tanımlanmış* önemli eğitim kavramları veya göstergeleridir.

Sadece eğitim kurumlarına kayıtlı ya da devam eden öğrencilerin toplam sayısı gibi ham verileri eğitim analizlerinde kullanmak, gerekli çıkarımları yapmak için yeterli olmayabilir. Ancak ham veriler göstergeleri belirlemek ve eğitim hakkında anlamlı sonuçlar çıkarmak ya da karar almak için gereklidir. Gösterge haline getirilmiş ham veriler eğitim politikalarında alınan/alınacak kararlara birer destek aracı olarak işlev görmektedir (Mehta, 2004). Bu nedenle son yıllarda yükseköğretime erişimi ya da yükseköğretimdeki genişlemeyi göstermek amacıyla *okullaşma oranı* yanında *giriş oranı* ve *mezuniyet oranı* gibi farklı göstergelerde oluşturulmaya başlanmıştır.

Öte yandan bazı ekonomistlerin insan sermaye stokunu ölçmek amacıyla okullaşma oranlarını insan sermayesini temsil eden gösterge ("proxy") olarak kullandıkları görülmektedir (Barro, 1991; Barro & Lee, 1993). OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) insan sermayesi ölçümünde ve uluslararası karşılaştırmalarda da okullaşma oranlarını kullanmaktadır (Hansson, 2008).

Dolayısıyla bu çalışmada, öncelikle okullaşma oranının ne olduğu, anlamı, önemi ve nasıl hesaplandığı gösterilecek ve Türkiye ve Dünya'daki yükseköğretim okullaşma oranlarıyla ilgili bilgi verilecektir.

Okullaşma Oranı

OECD (2004)'de kayıt ("enrolment/registration") bir eğitim programına kayıtlı olma durumu olarak tanımlanmaktadır¹. Fakat öğrenciler birden fazla programa kayıtlı olabilirler. Öğrenci aktivitesini ölçmek için iki istatistik vardır: **Kayıtlı Öğrenci Sayısı** ("number of students enrolled") ve **Kayıt Sayısı** ("number of registrations/enrolments"). Kayıtlı öğrenci sayısı ilgili referans döneminde bir eğitim programına kayıtlı *bireylerin toplam sayısı* iken; kayıt sayısı ilgili referans döneminde yapılan *toplam*

kayıt sayısını ifade eder. Eğer her birey ilgili referans döneminde sadece tek eğitim programına kayıtlıysa bu iki ölçüm aynıdır. Fakat bazı öğrencilerin ilgili referans döneminde birden fazla programa kayıtlı olmaları durumunda bu iki ölçüm birbirinden farklıdır. Bu iki ölçümde önemlidir, çünkü kayıtlı öğrenci sayısı nüfus içinde bireylerin eğitime katılım oranını hesaplamak ve öğrenci profilini belirlemek için kullanılırken; kayıt sayısı tüm eğitim faaliyetlerini değerlendirmede, kaynak tahsisinde ve operasyonel verimlilikte kullanılır. Kayıtlı öğrenci sayıları akademik yılın başındaki (tercihen akademik yılın ilk ayı sonundaki) kayıtlı öğrencilerin sayılarını yansıtmaktadır. Öğrencilerin birden fazla programa kayıtlı olmaları durumunda çift sayımı ("double counting") önlemek için gerekli tedbirler alınmalıdır. Öte yandan, kayıtlı öğrenci sayılarına ilişkin veriler öğrencilerin kayıtlı oldukları eğitim programlarına katılım yaptıklarını ya da devam ettiklerini göstermez. Bir programa kayıtlı öğrenci sayısı ("enrolment") bu programa devam eden öğrenci sayısı ("attendance") ile de aynı olmayabilir.

Günümüzde, okullaşma oranı ("enrolment rate/schooling ratio") en önemli eğitim göstergesidir ve basitçe ilgili eğitim düzeyine (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim) kayıtlı tüm öğrencilerin, ait olduğu eğitim düzeyindeki nüfusa bölümü olarak tanımlanır. Okullaşma oranları, farklı eğitim düzeyleri itibarıyla ülkelerdeki eğitime katılımı, erişimi veya eğitimin yaygınlığı hakkında bilgi veren ve buna dayalı olarak ülkelerin eğitim çağındaki nüfusun eğitim ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılayabildiğini gösteren göstergelerdir. Ayrıca Dünya'daki farklı eğitim sistemlerinin yapısı ve bu sistemlerde eğitime erişim fırsatları hakkında bilgi verir (OECD, 2004). Okullaşma oranı hesaplamalarında öncelikle hangi eğitim düzeyine ya da yaş/yaş grubuna dair hesaplama yapılacağı ve hangi yaş grubuna ait nüfusun kullanılacağı belirlenmelidir. Bu bağlamda Dünya'da ülkelerin eğitim alanındaki performanslarını gösteren dört farklı okullaşma oranı tanımlanmıştır:

1. Genel Okullaşma Oranı ("Overall/Combined Enrolment Rate"),
2. Yaşa Göre Okullaşma Oranı ("Age-Specific Enrolment Rate")
3. Brüt Okullaşma Oranı ("Gross Enrolment Rate")
4. Net Okullaşma Oranı ("Net Enrolment Rate").

Genel Okullaşma Oranı (GOO)

Genel Okullaşma Oranı, herhangi bir ülkede ilköğretimden yükseköğretime kadar tüm eğitim düzeyine kayıtlı öğrencilerin ilgili teorik yaş grubundaki nüfusa bölünmesiyle hesaplanır. Fakat GOO'nun ancak eğitim sisteminin performansı ile ilgili kaba bir ölçüm gerektiğinde ya da kayıtlı öğrencilere dair detaylı bilgi bulunmadığında kullanılması önerilmektedir; çünkü GOO eğitim planlamalarında kullanılabilecek ideal bir gösterge değildir. Bunun başlıca sebepleri eğitim düzeylerine ait okullaşma oranlarının elde edilememesi, teorik yaş grubu dışındaki yaş grubunda bulunan öğrencilerin fazlalığı veya kayıt konusunda aşırı raporlama ("over-reporting") olabilir (Mehta, 2004). Ayrı-

¹"Enrolment" İngiliz yazılışı "enrollment" Amerikan yazılışıdır.

ca GOO, 2010 yılına kadar Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ("UNDP") tarafından hazırlanan İnsani Gelişim İndeksinin ("Human Development Index-HDI") hesaplanmasında kullanılan değişkenlerden biriydi². GOO, herhangi bir ülkedeki eğitim sistemine yönelik genel bir durumu yansıtır. Bu gösterge, ülkedeki okul çağı nüfusunun ne kadarının eğitim sistemi içinde yer aldığı ya da eğitim sisteminin kapasitesi hakkında fikir verir ve eğitimi yaygınlaştırma politikalarının başarısı konusunda ipuçları sunar (Kavak, 2010).

Yaş Göre Okullaşma Oranı (YGOO)

Yaş Göre Okullaşma Oranı belirli bir yaş ya da yaş grubu için okullaşma oranlarını gösterir ve eğitim düzeylerine bakmaksızın belli bir referans dönemi için belirli bir yaş ya da yaş grubundaki (8 yaş ya da 8-10 yaş gibi) kayıtlı öğrenci sayısının aynı yaştaki nüfusa oranıdır. YGOO belirli bir yaş grubunda eğitime katılımın hangi ölçüde olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. YGOO'nun yüksek olması belirli bir yaşta eğitime katılımın yüksek olduğunu gösterir. Teorik olarak en yüksek değeri %100'dür ve eğer belirli bir yaştaki okullaşma oranı %100'den az ise, bu fark o yaşta okula kayıtlı olmayanların oranının ölçümünü sağlar. YGOO da görülen yükselişin belirli bir yaştaki katılım artışını yansıttığı düşünülebilir. Öte yandan, bu gösterge, belirli bir yaştaki öğrencilerin sınıf veya eğitim düzeyini göstermez. YGOO cinsiyete göre ve belki farklı eğitim düzeyleri içinde hesaplanabilir. Örneğin; ilköğretim için aynı hesaplama yöntemiyle hesaplama yapılabilir (UNECO, 2016).

$$YGOO_a^t = \frac{K_a^t}{N_a^t} * 100$$

$YGOO_a^t$: "t" referans yılında "a" yaşındaki okullaşma oranı

K_a^t : "t" referans yılında "a" yaşındaki kayıtlı öğrenci oranı

N_a^t : "t" referans yılında "a" yaşında nüfus

Brüt Okullaşma Oranı (BOO)

Yaşları ne olursa olsun, belli bir öğretim yılında, belirli bir eğitim düzeyine kayıtlı toplam öğrenci sayısının, o eğitim düzeyine ait teorik yaş grubu nüfusuna oranıdır. BOO belirli bir eğitim düzeyine genel katılım düzeyini ve belirli bir yaş grubuna ait çocukların/gençlerin eğitim sistemine ne ölçüde dâhil edilebilenlerini gösterir. Belirli bir eğitim düzeyine kayıtlı öğrenciler eğitim düzeyiyle ilgili yaş grubuna dâhil olsunlar ya da olmasınlar, ilgili eğitim düzeyi için hesaplanan BOO'nun yüksek olması genellikle ilgili eğitim düzeyinde yüksek katılıma işaret eder. Ülkelerde, BOO'nun %100'e yakın olması veya %100'den büyük olması, temel olarak ilgili eğitim düzeyine dahil teorik yaş grubundaki tüm çocuklara ilgili eğitim düzeyinde eğitim vermenin mümkün olabileceğini gösterirken, teorik yaştaki kayıtlı öğrencilerin oranını belirtmez. Bu nedenle BOO'da %100'e ulaşılması, uygun yaştaki tüm çocukların/gençlerin okula kayıt olması için gerekli fakat yeterli bir koşul değildir.

Belli bir eğitim düzeyinde BOO'nun %90'ı geçmesi durumunda ilgili eğitim düzeyindeki mevcut kapasitenin o yaş grubundaki herkese yeterli olacağı şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu yorum teorik yaş grubu dışındaki kayıtlı öğrencilerin zamanla azalarak yerlerini teorik yaş grubundaki bireylere bırakacakları varsayılırsa anlamlıdır. BOO, ilgili eğitim düzeyinde teorik yaş grubu dışındaki öğrencilerin de (öğrencilerin okula erken veya geç başlaması ve sınıf tekrar etmesi gibi sebeplerden dolayı) hesaba katılması nedeniyle %100'ü aşabilir. Bu bakımdan, BOO hakkında daha iyi yorum yapabilmek için, sınıf tekrarı, okula geç başlama vb. bilgilere ihtiyaç vardır. BOO cinsiyet ve eğitim düzeylerine göre hesaplanabilir (UNESCO, 2016).

$$BOO_h^t = \frac{K_h^t}{N_{h,a}^t} * 100$$

BOO_h^t : "t" referans yılında "h" eğitim düzeyindeki brüt okullaşma oranı

K_h^t : "t" referans yılında "h" eğitim düzeyindeki kayıtlı öğrenci sayısı

$N_{h,a}^t$: "t" referans yılında "h" eğitim düzeyine ait "a" teorik yaş grubundaki nüfus

Net Okullaşma Oranı (NOO)

Belli bir öğretim yılında, ilgili eğitim düzeyindeki teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin ait olduğu eğitim düzeyindeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa oranıdır. Belirli bir eğitim düzeyinin, o eğitim düzeyi için belirlenen teorik yaş grubundaki çocuk ve gençleri ne ölçüde kapsadığını gösterir. Bir eğitim düzeyiyle ilgili NOO'nun yüksek olması, o eğitim düzeyine ait teorik yaş grubundaki nüfusun eğitime yüksek katılımına işaret eder. Teorik olarak NOO'nun en yüksek değeri %100'dür. NOO'da görülen artış eğilimi, ilgili eğitim düzeyine ait teorik yaş grubundaki nüfusun eğitime katılımının giderek arttığına işaret eder. NOO'nun %100'den küçük olması durumunda aradaki fark ilgili eğitim düzeyinde kayıtlı olmayan çocukların/gençlerin oranının bir ölçüsünü verir. Ancak o eğitim düzeyiyle ilişkili teorik yaş nüfusuna ait bazı çocuklar/gençler diğer eğitim düzeylerine kayıtlı olabileceklerinden, bu farkın hiçbir şekilde o eğitim düzeyinde kayıtlı olmayan öğrencilerin yüzdesini gösterdiği düşünülmemelidir.

Yalnız NOO yükseköğretim için uygun bir gösterge değildir çünkü yükseköğretim programlarının sürelerinde büyük farklılıklar olduğu için yükseköğretimle ilgili uygun yaş grubunu belirlemek zordur. İlköğretim ve ortaöğretimde (lise) ise zorluklar ancak NOO hesaplamaları %100 oranına yaklaştığı zaman ortaya çıkabilir. Bu problem de ancak ilköğretime giriş için açıklanan resmi doğum tarihin ilköğretime kayıt yaptırabilecek bütün bireylerin doğum tarihleriyle örtüşmemesinden, nüfusun önemli bir bölümünün ilköğretime öngörülen yaştan önce başlamalarından dolayı okulu daha önce bitirmelerinden ve ilköğretime giriş yaşının artmasına rağmen ilköğretimde eğitim süresinin aynı

²2010 yılından itibaren GOO yerine beklenen okullaşma yılı ve ortalama okullaşma yılı kullanılmaya başlanmıştır. Bunun başlıca sebebi GOO göstergesinin ayırt edici özelliğinin azalmasıdır. Bir takım ülkeler GOO'larında %100'ü yakaladıklarından veya bu orana çok yaklaştıklarından bir yıldan diğer bir yıla bu gösterge bakımından bir gelişme gösterilmemiş görünmekteydi (Demir Şeker, 2011).

kalmamasında ortaya çıkabilmektedir. NOO teorik olarak %100'ü geçmemesine rağmen %100'ü geçen durumlar kayıtlı öğrenci sayısındaki ve/veya nüfustaki tutarsızlığı gösterir. Ayrıca, belirli bir eğitim kademesi için öngörülmuş yaş grubunun üstündeki ve altındaki kayıtları göstermesi bakımından, BOO, NOO için tamamlayıcı bir gösterge olabilir. Bir başka deyişle, BOO, NOO ile birlikte kullanıldığında daha anlamlı değerlendirme yapılabilir. NOO cinsiyete ve eğitim düzeylerine göre hesaplanabilir (UNESCO, 2016).

$$NOO_h^t = \frac{K_{h,a}^t}{N_{h,a}^t} * 100$$

NOO_h^t : "t" referans yılında "h" eğitim düzeyindeki net okullaşma oranı

$K_{h,a}^t$: "t" referans yılında "h" eğitim düzeyine ait "a" teorik yaş grubundaki kayıtlı öğrenci sayısı

$N_{h,a}^t$: "t" referans yılında "h" eğitim düzeyine ait "a" teorik yaş grubundaki nüfus

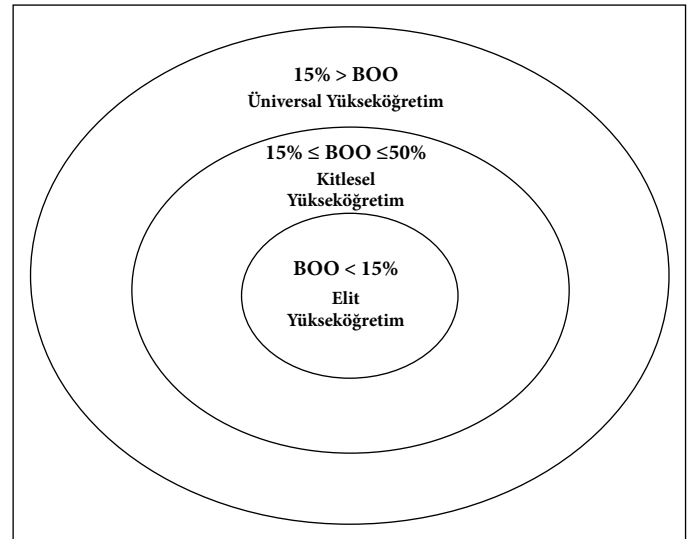
Yükseköğretim Okullaşma Oranı ("Higher Education/Tertiary Enrolment Rate") ve Hesaplama Yöntemleri

Yükseköğretimin genişlemesiyle ilgili en popüler kavramlar Trow (1974) tarafından tanımlanmıştır. Trow (1974)'a göre bir ülkede, eğer yükseköğretim *brüt* okullaşma oranı %15'den az ise '*elit yükseköğretim*' ("elite higher education"), yükseköğretim *brüt* okullaşma oranı %15 ile %50 arasındaysa '*kitlesel yükseköğretim*' ("mass higher education") ve yükseköğretim *brüt* okullaşma oranı %50'den fazla ise '*üniversal yükseköğretim*' ("universal higher education") vardır. Trow'un yükseköğretimin genişlemesiyle ilgili yaptığı klasik hesaplar elit, kitlesel ve üniversal yükseköğretim formlarına oldukça farklı fonksiyonlar yüklenmektedir. Böylelikle yükseköğretimin fonksiyonlarına göre elit formlar '*egemen sınıfın zihin ve karakterlerini şekillendirmeyi*'; kitlesel formlar '*becerilerin aktarılmasını, teknik elitlerin rollerini daha da genişleten bir hazırlığı*', üniversal yükseköğretim ise '*bütün nüfusun hızlı sosyal ve teknolojik değişimlere adaptasyonunu*' içermektedir (Brennan, 2012). Trow'un elit, kitlesel ve üniversal yükseköğretim formları iç içe geçmiş üç daire gibi düşünülebilir. En içteki daire elit yükseköğretim, ikinci daire kitlesel yükseköğretim ve en dıştaki daire üniversal yükseköğretim dairesidir. Kitlesel yükseköğretim dairesi eliti de içermektedir. En dıştaki üniversal yükseköğretim dairesi elit ve kitleseli de içermektedir. BOO'nun kitlesel ve üniversal okullaşma oranı düzeyine ulaşmasının eğitim kalitesini düşürdüğü şeklindeki eleştiriler bir algı yanılsamasıdır. Şöyle ki, bir toplumun elit eğitim aşaması ile kitlesel veya üniversal eğitim aşamasında bulunma durumları karşılaştırıldığında kitlesel veya üniversal aşamada kalitenin düşeceği söylenemez. Çünkü yukarıda işaret edildiği gibi kitlesel ve üniversal aşama zaten elit aşamayı içermektedir.

Dünya Bankası, EUROSTAT (Avrupa İstatistik Ofisi), OECD ve UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

sıklıkla yükseköğretim okullaşma oranlarını yayınlamaktadır. UNESCO ve Dünya Bankası sadece *brüt* yükseköğretim okullaşma oranı verilerini sunmaktadır³. Diğer taraftan, OECD yalnızca *net* yükseköğretim okullaşma oranlarını hesaplar (tek yaşa ve yaş gruplarına göre), EUROSTAT'ın ise hem *net* (tek yaşa göre) hem de *brüt* yükseköğretim okullaşma oranlarını hesaplayarak yayınladığı görülmektedir. Ülkelerin eğitim düzeyleri ve yapılanmalarının farklı olması nedeniyle eğitim düzeylerine göre teorik yaş grupları da farklılaşmaktadır. UNESCO, OECD ve EUROSTAT yayınlarında genellikle ISCED ("International Standard Classification of Education") sınıflandırma sistemini dikkate alınarak bir gruptandırmaya gitmekte, bu gruptandırma zaman içinde eğitim sistemlerindeki değişiklikleri de izlemektedir (Kavak, 2010).

UNESCO yükseköğretim için *brüt* okullaşma oranlarını hesaplar (teorik yaş grubu olarak ülkelerin okul yapılarına göre lise eğitiminin normal sürede bitirildiği yaştan sonraki ilk beş yılı kullanmaktadır). TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) ve MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından Türkiye'de okullaşma oranı hesaplamalarında teorik yaş grubu olarak 2008-2009 öğretim yılına kadar yükseköğretim için 17-21 (5 yıl) yaş grubu kullanılmıştır. Ancak, 2005-2006 öğretim yılından itibaren ortaöğretim (lise) süresinin 3 yıldan 4 yıla çıkması sebebiyle 2008-2009 öğretim yılından itibaren teorik yaş grubu yükseköğretim için 18-22 (5 yıl) olmuştur (MEB, 2016). Diğer yandan, TÜİK yükseköğretim okullaşma oranı hesaplamalarında lisansüstü öğrencileri dâhil etmezken OECD, UNESCO ve EUROSTAT yükseköğretim okullaşma oranı hesaplamalarında ISCED 5, 6, 7 ve 8 düzeyindeki eğitim programlarına kayıtlı öğrencileri hesaplamalara dâhil etmektedir. Yani lisansüstü öğrencilerde yükseköğretimde *brüt* okullaşma oranı hesaplamalarına dahil edilmektedir. Türkiye'de ayrıca Kalkınma Bakanlığı'da yükseköğretim için 18-21 (4 yıl) teorik yaş grubunu kullanarak ve lisansüstü öğrencileri dahil

Şekil 1: Trow'a (1974) göre yükseköğretim aşamaları.

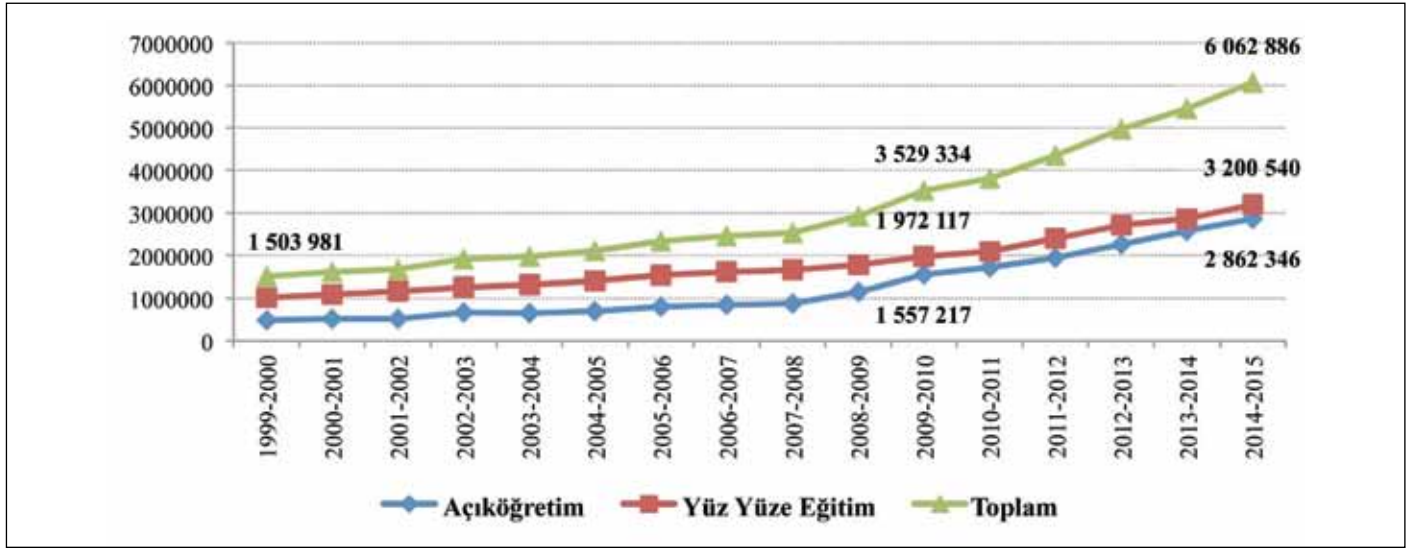
³Dünya Bankası yayınladığı verilerin kaynağını UNESCO olarak göstermektedir.

etmeden *brüt* okullaşma oranlarını hesaplamaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2016).

Türkiye’de Yükseköğretim Okullaşma Oranları

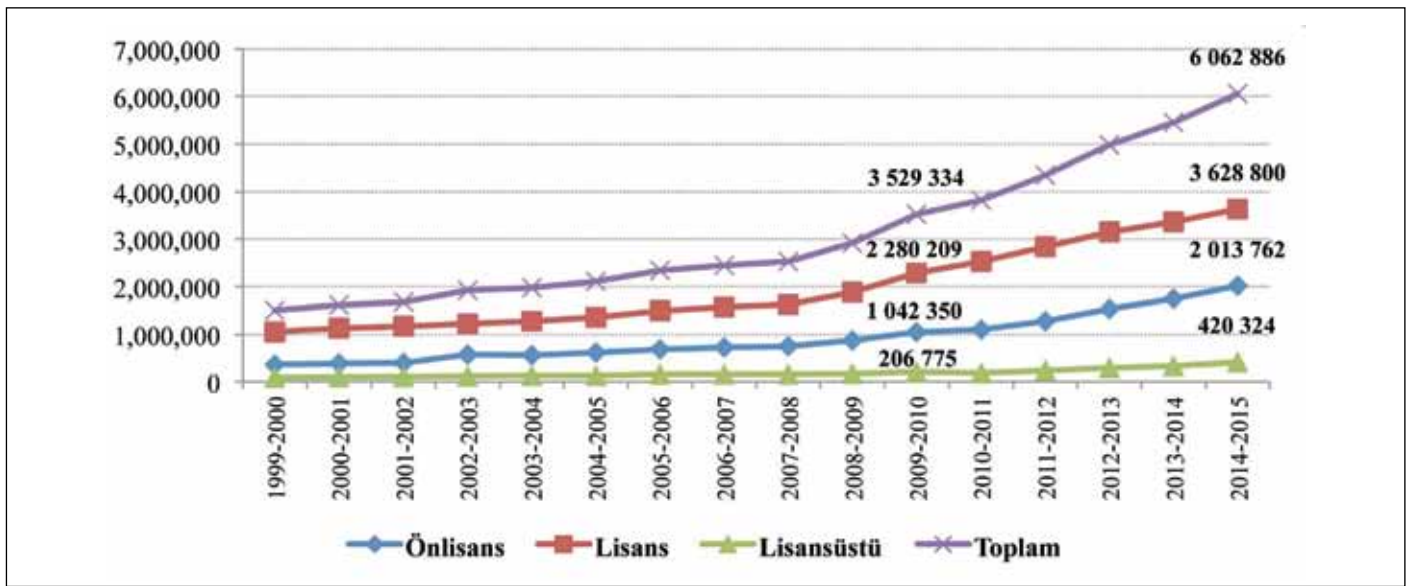
Türkiye’de 2014-2015 öğretim yılı itibarıyla yükseköğretim öğrenci sayısı açıköğretimde 2 862 346 ve yüz yüze eğitimde 3 200 540 olmak üzere toplamda 6 062 886’dır (Şekil 2). 2015 yılında yükseköğretimde 2000 yılına göre açıköğretim öğrenci sayısının yaklaşık altı kat; yüz yüze eğitim öğrenci sayısının üç kattan fazla ve toplam öğrenci sayısının da dört kat arttığı görülmektedir. Türk yükseköğretiminde en yüksek büyüme oranına 2009-2010 öğretim yılında ulaşıldığı görülmektedir fakat bu büyüme yüz yüze eğitim öğrenci sayısındaki artıştan daha çok

açıköğretim öğrenci sayısındaki büyük artıştan kaynaklanmıştır. Ayrıca, 2000 yılında yükseköğretim öğrencileri içinde %32.49 olan açıköğretim öğrencilerinin payının 2015’de %47.21’e çıkarken yüz yüze eğitim öğrencilerinin payı aynı dönemde %67.51’den %52.79’a düşmüştür (Şekil 2). Diğer yandan, önlisans ve lisans öğrencilerinin toplam yükseköğretim öğrencileri içindeki payı 2000 yılında sırasıyla %24.37 ile %70.03 iken 2015 yılında önlisans öğrencilerinin payı %33.21’e yükselirken, lisans öğrencilerinin payı %59.85’e düşmüştür. Özellikle 2009-2010 öğretim yılından itibaren önlisans ve lisans öğrenci sayılarındaki artış dikkat çekicidir. Lisansüstü öğrencilerinin toplam yükseköğretim öğrencileri içindeki payında ise yıllara göre fazla bir değişiklik görülmemektedir (Şekil 3).

Şekil 2: Türkiye’de yükseköğretim öğrenci sayısındaki değişim (2000-2015).

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2000-2013), YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015).

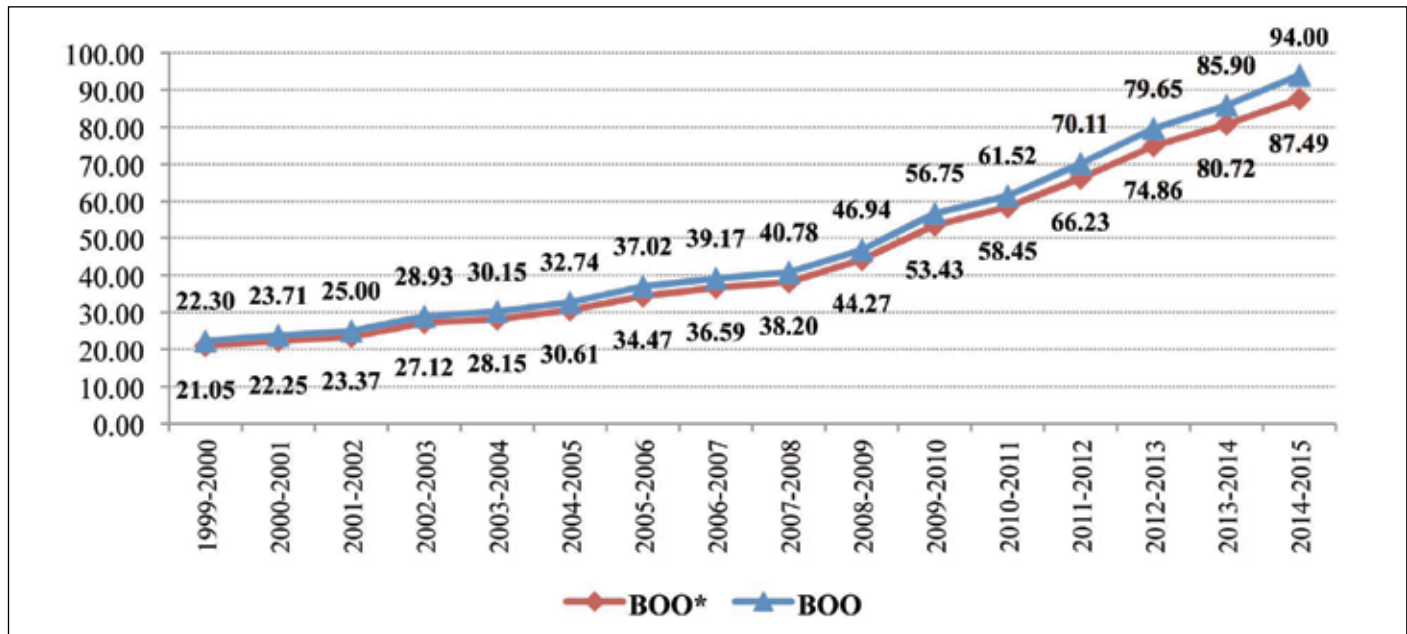
Şekil 3: Türkiye’de Eğitim Düzeyine Göre Yükseköğretim Öğrenci Sayısındaki Değişim (2000-2015).

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2000-2013), YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015).

Öte taraftan, Türkiye’de yükseköğretimde son 15 yıl içinde görülen bu genişlemenin okullaşma oranlarına ne ölçüde yansıdığı da önemli bir tartışma noktasıdır. Bu çerçevede, Şekil 4 ve 5’de Türkiye’de hem toplamda hem de eğitim türlerine göre hesaplanan yükseköğretim *brüt* okullaşma oranları gösterilmiştir. Lisansüstü öğrencilerde hesaplamaya dahil edildiğinde 2000 yılında %15.06 olan yüz yüze eğitimde yükseköğretim *brüt* okullaşma oranının 2015 yılı itibarıyla %49.98’e ve %22.30 olan toplam yükseköğretim *brüt* okullaşma oranının da %94’e yükseldiği görülmektedir. Türkiye’de yükseköğretim *brüt* okullaşma oranında hızlı artış özellikle 2008 yılından sonra görülmeye başlanmıştır ve 2008 yılında %40.78 olan yükseköğretim *brüt* okullaşma oranı 2015 yılında yaklaşık iki kattan fazla artışla %94’e ulaşmıştır. En yüksek artış yaklaşık %10’luk artışla 2009 ve 2010 yılları arasında görülürken 2011 yılından itibaren Türkiye’de yükseköğretim *brüt* okullaşma oranında her yıl yaklaşık %9’luk bir artış görülmektedir. Görülen bu büyüme trendinin başlıca nedeni 2009 ve 2010 yılları arasında toplam yükseköğretim öğrenci sayısının %20.69 artmasıdır. Benzer şekilde 2008 ve 2015 yılları arasında Türkiye’de toplam yükseköğretim öğrenci sayısı yaklaşık iki buçuk kat artmış ve bu artış büyük oranda açıköğretim öğrencilerinden kaynaklanmıştır (Şekil 2). Şekil 4’de görüldüğü üzere lisansüstü öğrenciler hesaplamaya dahil edilmezse de Türkiye’de yükseköğretim *brüt* okullaşma oranlarında benzer bir seyir gözlenmektedir. Böylelikle, ülkemizde yükseköğretim *brüt* okullaşma oranının %90’ı geçmesi yükseköğretimde mevcut kapasitenin 18-22 yaş grubundaki tüm gençlere yeterli olduğunu göstermektedir.

Şekil 6 ve 7’de Türkiye’de 2000 ve 2015 yılları arasında açıköğretim ve yüz yüze eğitimde yükseköğretim *brüt* okullaşma okullarının dağılımı sunulmuştur. Buna göre ülkemizde 2015 yılı itibarıyla %44.02 olan açıköğretim *brüt* okullaşma oranının %26.69’u lisans düzeyindeki *brüt* okullaşma oranından ve %17.33’ü de önlisans düzeyindeki *brüt* okullaşma oranından oluşmaktadır. Diğer yandan, yüz yüze eğitimde önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyde yükseköğretim *brüt* okullaşma oranları sırasıyla %13.89, %29.58 ile %6.51 iken toplamda bu oran %49.98’dir. Böylelikle, 2015 yılı itibarıyla Türkiye’de toplamda önlisans düzeyinde *brüt* okullaşma oranının %31.22, lisans düzeyinde *brüt* okullaşma oranının %56.27 ve lisansüstü düzeyde *brüt* okullaşma oranının %6.51 olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bütün bu veriler doğrultusunda Türkiye’nin 2009 yılında %46.94 olan yükseköğretim *brüt* okullaşma oranının 2010 yılında %56.75’e yükselmesiyle Türkiye’nin 2009 ve 2010 yılları arasında Trow (1974)’e göre üniversal yükseköğretime geçtiğini ifade edebiliriz (Şekil 8).

Şekil 9, 10 ve 11’de Türkiye’de 2000 ve 2015 yılları arasında hesaplanan yükseköğretim *net* okullaşma oranları verilmiştir. Türkiye’de 2000 yılında lisansüstü öğrencilerde hesaba katıldığında yükseköğretim *net* okullaşma oranı %11.61 (%1.99 açıköğretim ve %9.62 yüz yüze eğitim) iken bu oran 2015 yılında %38.93’dür (%7.59 açıköğretim ve %31.34 yüz yüze eğitim). Yükseköğretim *net* okullaşma oranlarında da 2008 yılından sonra hızlı bir artış görülmektedir fakat yükseköğretim *brüt* okullaşma oranının aksine yükseköğretim *net* okullaşma ora-

Şekil 4. Türkiye’de yükseköğretim *brüt* okullaşma oranları (%) (2000-2015).

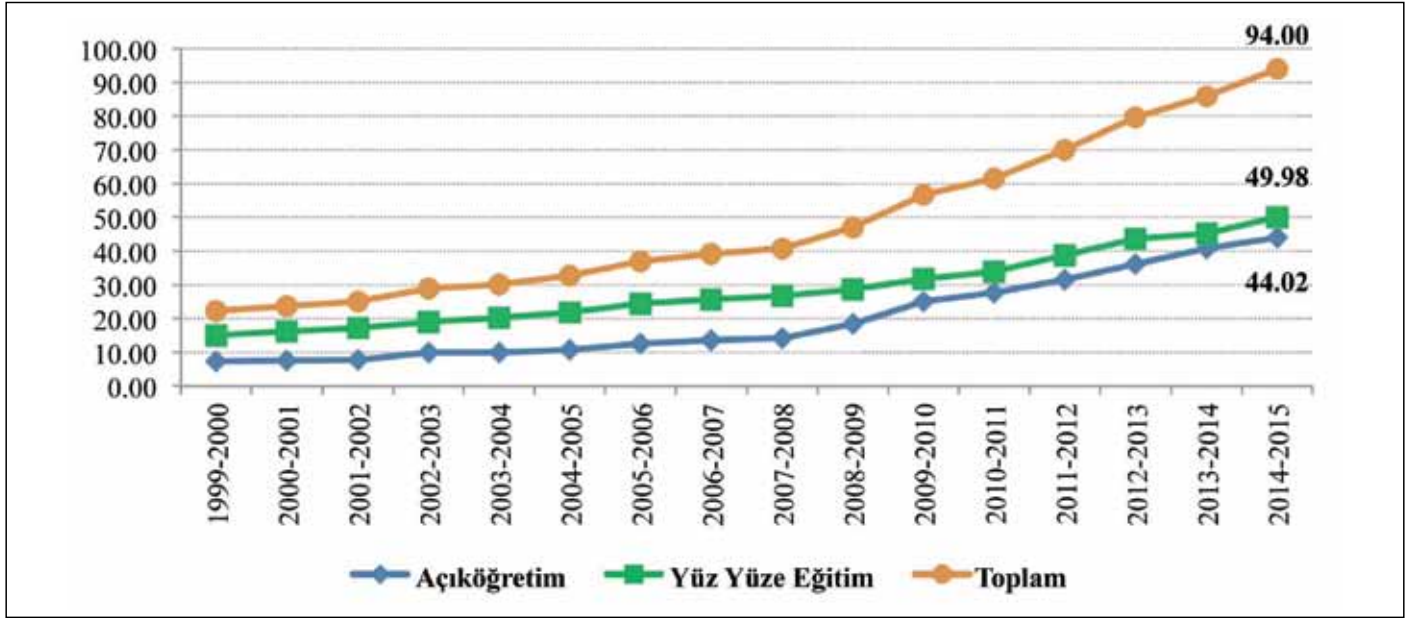
BOO*: Lisansüstü öğrenciler hesaplamaya dahil edilmemiştir.

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2000-2013), YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015), TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçları ve 2000 Genel Nüfus Sayımına göre yapılan nüfus projeksiyonları (2001-2006), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) (2007-2015).

Not: ¹Hesaplamalar yazarlar tarafından yapılmıştır.

²Hesaplamalarda teorik yaş grubu olarak 2000-2008 yılları arasında 17-21 ve 2009 yılından itibaren 18-22 yaş grubu kullanılmıştır.

³2000-2001 ve 2005-2006 öğretim yılı arasında okullaşma oranları 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yapılan nüfus projeksiyonlarına göre, 2007-2008 öğretim yılından itibaren okullaşma oranları ADNKS Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

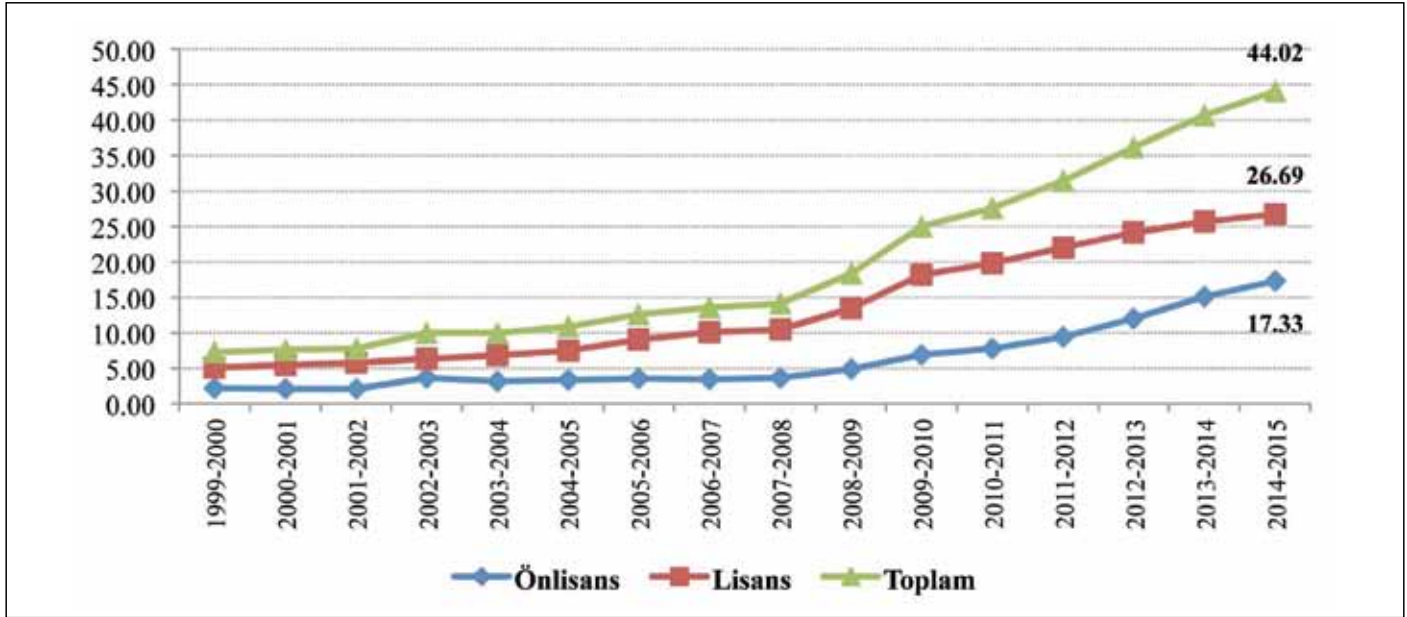
Şekil 5: Türkiye'de eğitim türüne göre yükseköğretim brüt okullaşma oranları (%) (2000-2015).

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2000-2013), YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015), TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçları ve 2000 Genel Nüfus Sayımına göre yapılan nüfus projeksiyonları (2001-2006), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) (2007-2015).

Not: ¹Hesaplamalar yazarlar tarafından yapılmıştır.

²Hesaplamalarda teorik yaş grubu olarak 2000-2008 yılları arasında 17-21 ve 2009 yılından itibaren 18-22 yaş grubu kullanılmıştır.

³2000-2001 ve 2005-2006 öğretim yılı arasında okullaşma oranları 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yapılan nüfus projeksiyonlarına göre, 2007-2008 öğretim yılından itibaren okullaşma oranları ADNKS Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

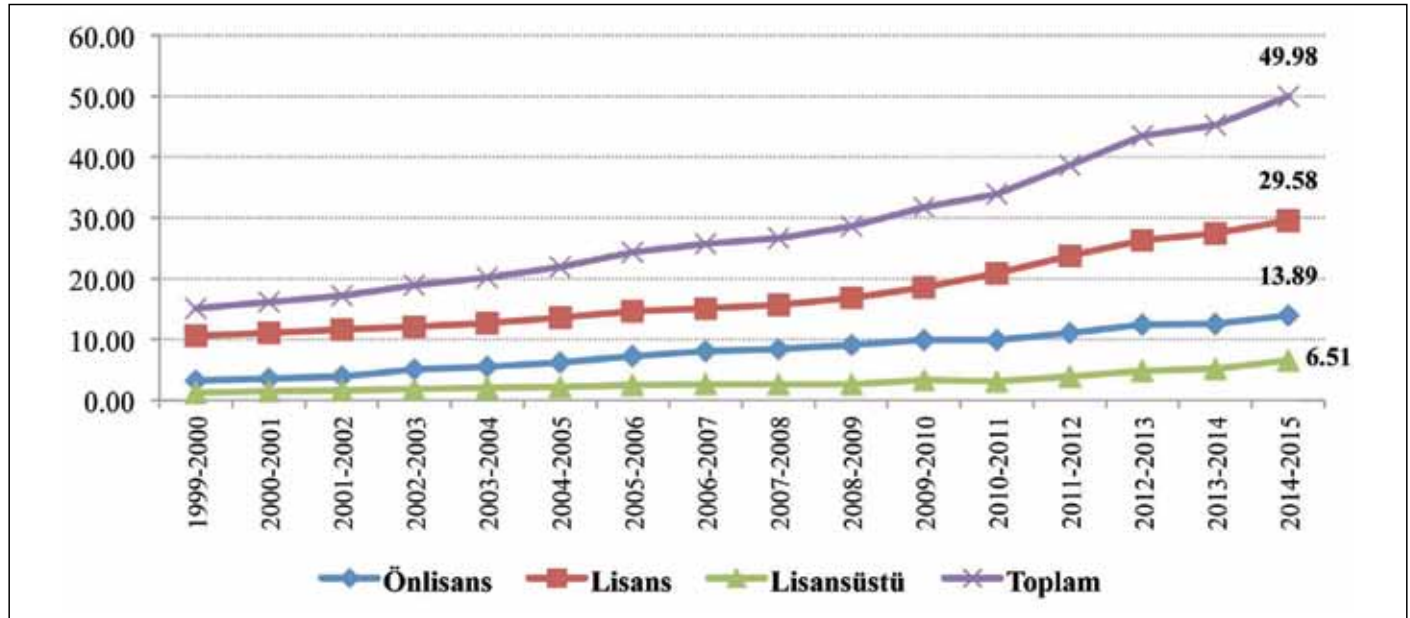
Şekil 6: Açıköğretimde eğitim düzeyine göre brüt okullaşma oranları (%) (2000-2015).

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2000-2013), YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015), TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçları ve 2000 Genel Nüfus Sayımına göre yapılan nüfus projeksiyonları (2001-2006), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) (2007-2015).

Not: ¹Hesaplamalar yazarlar tarafından yapılmıştır.

²Hesaplamalarda teorik yaş grubu olarak 2000-2008 yılları arasında 17-21 ve 2009 yılından itibaren 18-22 yaş grubu kullanılmıştır.

³2000-2001 ve 2005-2006 öğretim yılı arasında okullaşma oranları 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yapılan nüfus projeksiyonlarına göre, 2007-2008 öğretim yılından itibaren okullaşma oranları ADNKS Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

Şekil 7: Yüz yüze eğitimde eğitim düzeyine göre brüt okullaşma oranları (%) (2000-2015).

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2000-2013), YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015), TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçları ve 2000 Genel Nüfus Sayımına göre yapılan nüfus projeksiyonları (2001-2006), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) (2007-2015).

Not: ¹Hesaplamalar yazarlar tarafından yapılmıştır.

²Hesaplamalarda teorik yaş grubu olarak 2000-2008 yılları arasında 17-21 ve 2009 yılından itibaren 18-22 yaş grubu kullanılmıştır.

³2000-2001 ve 2005-2006 öğretim yılı arasında okullaşma oranları 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yapılan nüfus projeksiyonlarına göre, 2007-2008 öğretim yılından itibaren okullaşma oranları ADNKS Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

Tablo 1: 2014-2015 Öğretim Yılı Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%)

Eğitim Düzeyi	Eğitim Türü	Brüt Okullaşma Oranı (%)	Net Okullaşma Oranı (%)
Lisans	Yüz Yüze Eğitim	29.58	56.27
	Açık öğretim	26.69	
Önlisans	Yüz Yüze Eğitim	13.89	31.22
	Açık öğretim	17.33	
Lisansüstü		6.51	6.51
Toplam		94.00	94.00

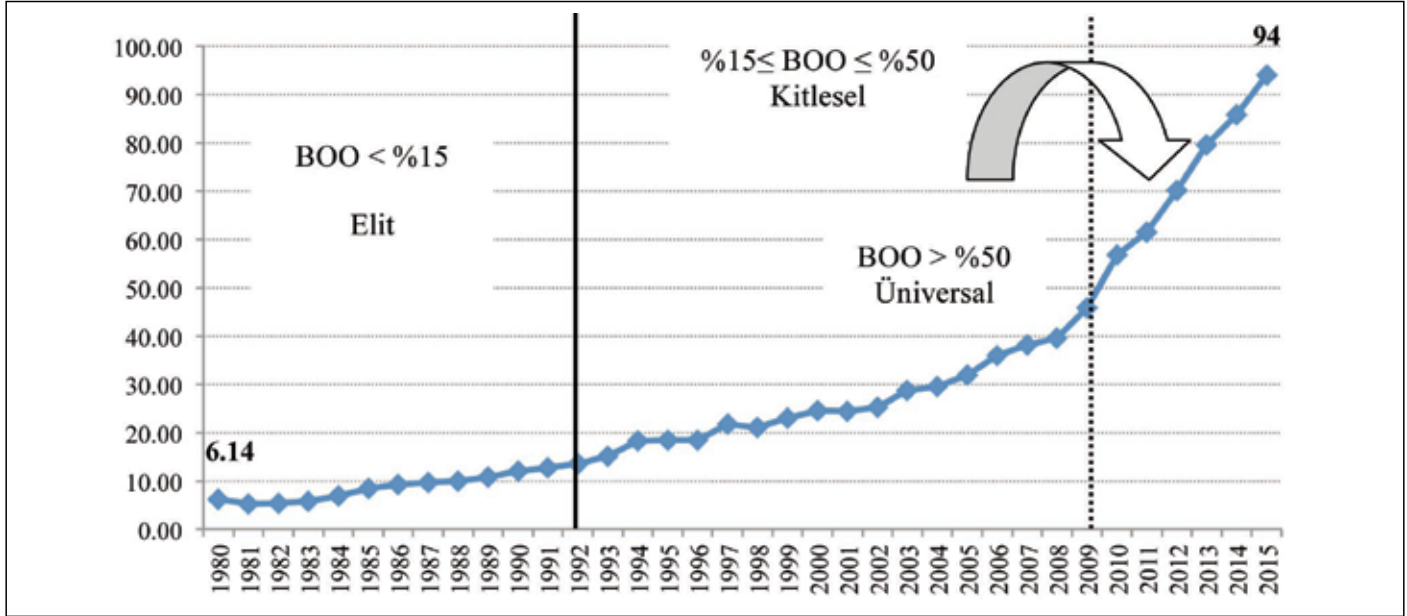
Tablo 2: 2014-2015 Öğretim Yılı Yükseköğretim Net Okullaşma Oranları (%)

Eğitim Düzeyi	Eğitim Türü	Net Okullaşma Oranı (%)	Brüt Okullaşma Oranı (%)
Lisans	Yüz Yüze Eğitim	21.01	25
	Açık öğretim	3.99	
Önlisans	Yüz Yüze Eğitim	10.25	13.85
	Açık öğretim	3.60	
Lisansüstü		0.08	0.08
Toplam		38.93	38.93

nında görülen en fazla artış (yaklaşık %6.5) 2008 ve 2009 yılları arasında olmuştur. 2008 ve 2009 yılları arasında yükseköğretimde öğrenci sayısı %15.46 artış gösterirken aynı dönemde açıköğretim öğrencilerinin sayısı %30.13 artmıştır (Şekil 2). Ancak 2008 yılında %4.30 olan yükseköğretimde açıköğretim

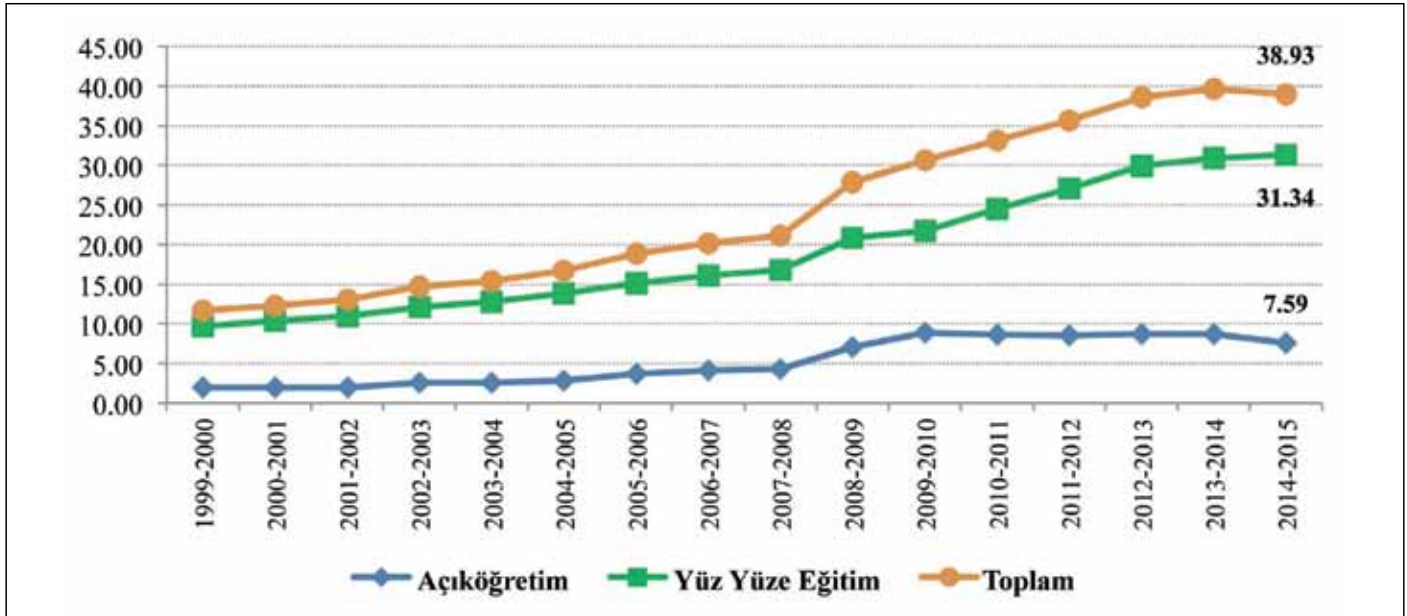
net okullaşma oranı 2009 yılında %7.05'e ulaşmıştır (Şekil 9). Şekil 9 ve 10'a göre ise 2000 ve 2015 yılları arasında yükseköğretimde önlisans net okullaşma oranının %2.91 (%0.47 açıköğretim ve %2.44 yüz yüze) iken %13.85'e (%3.6 açıköğretim ve %10.25 yüz yüze eğitim); lisans net okullaşma oranının %8.70'den (1.52 açıköğretim ve 7.18 yüz yüze) %25'e (%3.99 açıköğretim ve %21.01 yüz yüze) ve lisansüstü net okullaşma oranının da %0.04'den %0.08'e yükseldiği görülmektedir. Ancak özellikle açıköğretim brüt okullaşma oranının aksine açıköğretim net okullaşma oranının 2010 yılından itibaren durağanlaşması hatta azda olsa düşüş eğilimine girmesi de bir başka dikkat çekici unsurdur. Hatta aynı zamanda açıköğretimde lisans net okullaşma oranının azalırken önlisans net okullaşma oranının artış gösterdiği de görülmektedir. Bu durumda 2010 yılından itibaren 18-22 yaş grubuna dâhil gençlerin açıköğretilimi daha az tercih etmesi ve/veya açıköğretilimi tercih etseler bile önlisans programlarına öncelik vermeleri olarak yorumlanabilir. Diğer yandan, Türkiye'de 2014 ve 2015 yılları arasında yükseköğretim net okullaşma oranının düşüş eğilimi göstermesi de bir başka dikkat çekici unsurdur. Ayrıca, ülkemizde yükseköğretimde net okullaşma oranının brüt okullaşma oranına göre oldukça düşük düzeyde olması Türkiye'de 18-22 yaş grubu dışında yükseköğretimde çok fazla kayıtlı öğrencinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 3 ve 4'de Türkiye'de 2009-2015 yılları için 18-22 yaş grubunun yanı sıra 20-24 ve 18-24 yaş grupları da kullanılarak yükseköğretim brüt ve net okullaşma oranları hesaplanmıştır. Çünkü Dünya'da yükseköğretim okullaşma oranı hesaplamalarında EUROSTAT'ın 20-24 yaş grubunu ve bazı ülkelerin (örneğin, Amerika Birleşik Devletleri) 18-24 yaş grubunu kullandıkları

Şekil 8: Türkiye’de yükseköğretim brüt okullaşma oranlarının değişimi (%) (1980-2015)

Kaynak: Dünya Bankası Eğitim İstatistikleri (1980-2000); 2000-2015 yılına ait değerler yazarlar tarafından hesaplanmıştır.

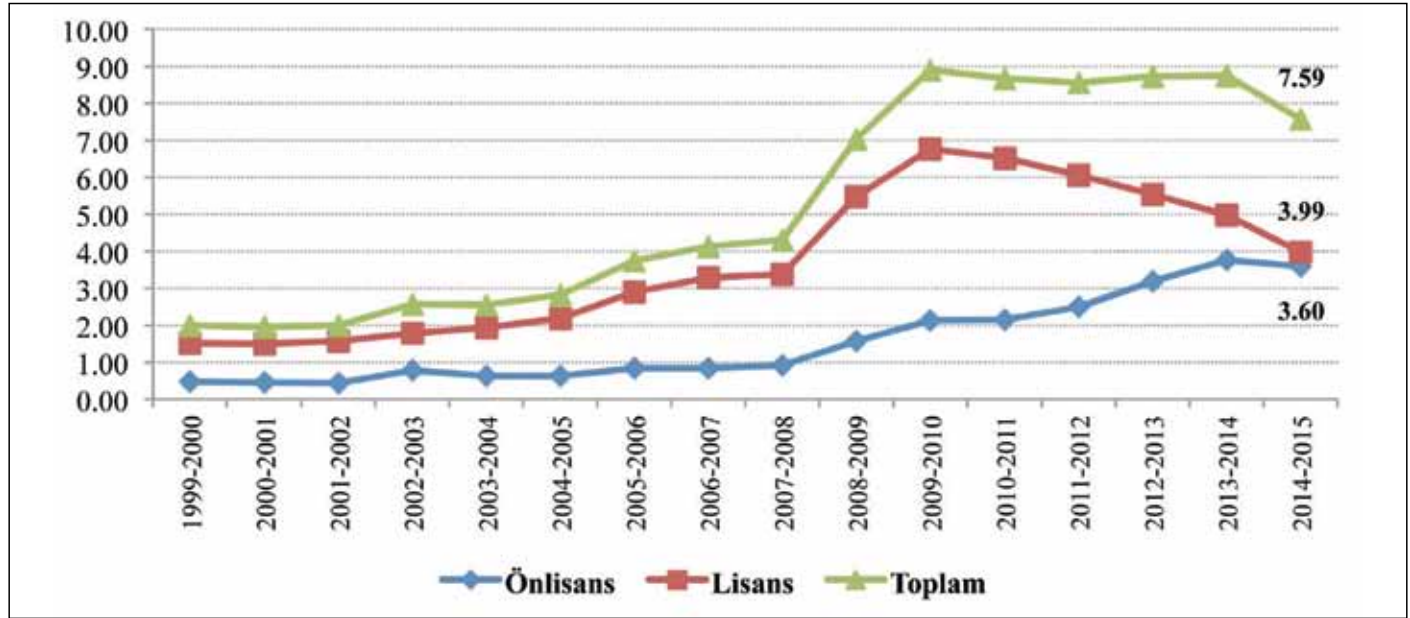
Şekil 9: Türkiye’de eğitim türüne göre yükseköğretim net okullaşma oranları (%) (2000-2015)

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2000-2013), YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015), TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçları ve 2000 Genel Nüfus Sayımına göre yapılan nüfus projeksiyonları (2001-2006), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) (2007-2015).

Not: ¹Hesaplamalar yazarlar tarafından yapılmıştır.

²Hesaplamalarda teorik yaş grubu olarak 2000-2008 yılları arasında 17-21 ve 2009 yılından itibaren 18-22 yaş grubu kullanılmıştır.

³2000-2001 ve 2005-2006 öğretim yılı arasında okullaşma oranları 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yapılan nüfus projeksiyonlarına göre, 2007-2008 öğretim yılından itibaren okullaşma oranları ADNKS Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

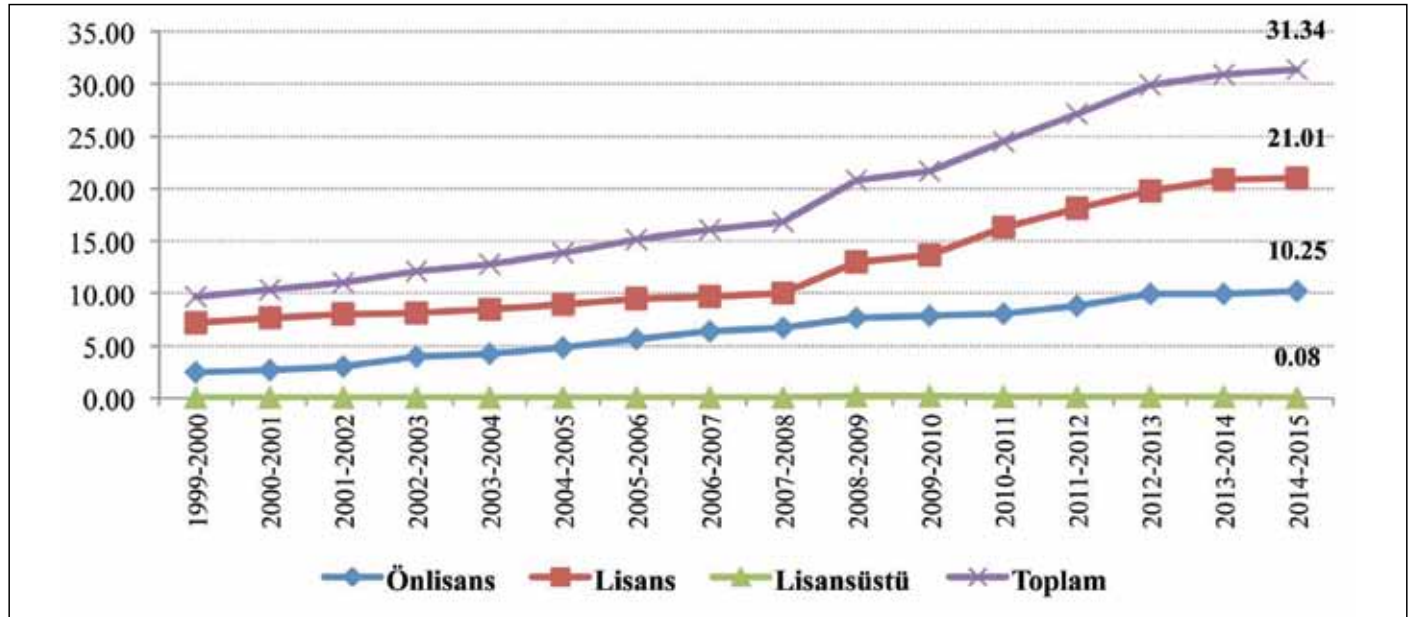
Şekil 10: Açıköğretimde eğitim düzeyine göre net okullaşma oranları (%) (2000-2015).

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2000-2013), YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015), TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçları ve 2000 Genel Nüfus Sayımına göre yapılan nüfus projeksiyonları (2001-2006), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) (2007-2015).

Not: ¹Hesaplamalar yazarlar tarafından yapılmıştır.

²Hesaplamalarda teorik yaş grubu olarak 2000-2008 yılları arasında 17-21 ve 2009 yılından itibaren 18-22 yaş grubu kullanılmıştır.

³2000-2001 ve 2005-2006 öğretim yılı arasında okullaşma oranları 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yapılan nüfus projeksiyonlarına göre, 2007-2008 öğretim yılından itibaren okullaşma oranları ADNKS Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

Şekil 11: Yüz yüze eğitimde eğitim düzeyine göre net okullaşma oranları (%) (2000-2015).

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2000-2013), YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015), TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçları ve 2000 Genel Nüfus Sayımına göre yapılan nüfus projeksiyonları (2001-2006), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) (2007-2015).

Not: ¹Hesaplamalar yazarlar tarafından yapılmıştır.

²Hesaplamalarda teorik yaş grubu olarak 2000-2008 yılları arasında 17-21 ve 2009 yılından itibaren 18-22 yaş grubu kullanılmıştır.

³2000-2001 ve 2005-2006 öğretim yılı arasında okullaşma oranları 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre yapılan nüfus projeksiyonlarına göre, 2007-2008 öğretim yılından itibaren okullaşma oranları ADNKS Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

Tablo 3: Türkiye’de Farklı Yaş Gruplarına Göre Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%) (2009-2015)

Öğretim Yılı	18-22	20-24	18-24
2008-2009	46.94	46.74	33.49
2009-2010	56.75	56.20	40.40
2010-2011	61.52	60.90	43.75
2011-2012	70.11	69.94	49.93
2012-2013	79.65	80.43	56.82
2013-2014	85.90	87.01	61.89
2014-2015	94	96.02	68.01

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2009-2013), Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015), TÜİK ADNKS (2009-2015).

Not: ¹Hesaplamalar yazarlar tarafından yapılmıştır.

²Lisansüstü ve açıköğretim öğrencileri hesaplamalara dâhil edilmiştir.

Tablo 4: Türkiye’de Farklı Yaş Gruplarına Göre Yükseköğretim Net Okullaşma Oranları (%) (2009-2015)

Öğretim Yılı	18-22	20-24	18-24
2008-2009	27.86	23.34	24.44
2009-2010	30.60	30.25	28.07
2010-2011	33.18	31.24	30.09
2011-2012	35.66	34.49	32.90
2012-2013	38.65	37.82	36.04
2013-2014	39.65	39.15	37.44
2014-2015	38.93	42.34	38.02

Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri (2009-2013), Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2014, 2015), TÜİK ADNKS (2009-2015).

Not: ¹Hesaplamalar yazarlar tarafından yapılmıştır.

²Lisansüstü ve açıköğretim öğrencileri hesaplamalara dahil edilmiştir.

da görülmektedir. Ülkemizde yükseköğretimde *net* okullaşma oranlarında 18-22, 18-24 ve 20-24 yaş grubu nüfusuna göre yapılan hesaplama sonuçlarında pek fark görülmezken, yükseköğretimde *brüt* okullaşma oranlarında 18-24 yaş grubu için yapılan hesaplamalarda görülen düşüş büyük ölçüde teorik yaş grubu nüfusunun 7 yıla çıkmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de son yıllarda görülen yükseköğretim okullaşma oranlarındaki bu hızlı artış Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) yükseköğretime erişimi arttırmak amacıyla son yıllarda attığı iki önemli adımla açıklanabilir. Bunlardan ilki; 2006 yılından itibaren kurulan üniversite sayılarındaki hızlı artıştır. 2006 yılında 15, 2007 yılında 17, 2008 yılında 9, 2010 yılında 8, 2011 yılında 1, 2013 yılında 1 ve 2015 yılında 5 olmak üzere toplam 56 yeni devlet üniversitesi kurulmuştur. Ayrıca aynı dönemde vakıf üniversitelerinin kurulması da teşvik edilmiş; 2006 yılında 1, 2007 yılında 5, 2008 yılında 6, 2009 yılında 9, 2010 yılında

9, 2011 yılında 8, 2012 yılında 3, 2013 yılında 6, 2014 yılında 1 ve 2015’de 4 olmak üzere toplamda 52 yeni vakıf üniversitesi kurulmuştur. Böylece, ülkemizde üniversiteler bütün illerimize yaygınlaştırılmış olup, 109’u devlet ve 76’sı vakıf olmak üzere üniversite sayısı toplam olarak 185’e yükselmiştir⁴.

YÖK’ün Türkiye’de yükseköğretime erişimin artırılmasına yönelik attığı ikinci önemli adım yükseköğretim program sayılarını ve kontenjanlarını arttırmasıdır. 2006 yılında 9 309 olan yükseköğretim program sayısı (açıköğretim ve yüz yüze eğitimdeki tüm önlisans, lisans ve lisansüstü programlar) 2015 yılında 22 638’e ulaşmıştır. Aynı şekilde 2006 yılında 423 882 olan yükseköğretim programları kontenjanları 2015 yılında 1 056 129’a yükselmiştir^{5,6}.

Türkiye’nin Yükseköğretim Okullaşma Oranı İtibariyle Dünya’daki Yeri

Öncelikle belirtmek gerekir ki; Türkiye için hesaplanan hem *net* hem de *brüt* yükseköğretim okullaşma oranlarıyla diğer ülkeler için hesaplanan yükseköğretim okullaşma oranlarını doğrudan karşılaştırmak doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü her ülkenin eğitim sistemi farklı olduğundan, her ülkede resmi olarak kabul edilen zorunlu eğitimin bitiş yaşı ve buna bağlı olarak yükseköğretime başlangıç yaşı değişmektedir. Bu yüzden daha öncede bahsedildiği gibi her ülkenin yükseköğretim okullaşma oranlarının hesaplamalarında kullandığı teorik yaş grupları farklılık göstermektedir. Ayrıca ülkelerin yükseköğretim programlarının sürelerinin farklı olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

UNESCO her yıl yükseköğretimde ISCED 5, 6, 7, ve 8 seviyelerini kapsayarak ülkelere göre yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayılarını, teorik yaş grubuna ait nüfusu ve yükseköğretim *brüt* okullaşma oranlarını yayımlamaktadır. 2000 yılında Dünya’da 99 510 941 olan toplam yükseköğretim öğrenci sayısı yaklaşık %100’lük artışla 2013 yılında 198 566 619’a yükselirken⁷ aynı dönemde yükseköğretim *brüt* okullaşma oranı yaklaşık %13’lük artışla %19.01’den %32.88’e yükselmiştir (Tablo 5).

2000-2013 yılları arasında gelir gruplandırmasına göre ülkelerin yükseköğretim *brüt* okullaşma oranlarına bakıldığında en yüksek artış üst orta gelirli ülkelerde (yaklaşık %18) ve yüksek gelirli ülkelerde (yaklaşık %17) görülmüştür (Tablo 5). En yüksek yükseköğretim *brüt* okullaşma oranına %73.49’la yüksek gelirli ülkeler sahiptir. Türkiye’de %94 yükseköğretim *brüt* okullaşma oranı ile üst orta gelirli ülkeler grubunda (kişi başına milli gelirin 4086\$ - 12 615\$ arasında olduğu ülkeler⁸) yer almaktadır (Tablo 5). Bu tablodan Dünya’da ülkelerin gelir düzeyi arttıkça okullaşma oranlarının da arttığı yorumu yapılabilir. Diğer yandan, Dünya’da birçok ülkede eğer kişi başına milli gelir (“GDP per capita”) 1000\$’dan az ise yükseköğretim *brüt* okullaşma oranı %15’den az iken, eğer kişi başına milli gelir 15 000\$’den fazla ise yükseköğretim *brüt* okullaşma oranı %50’den fazladır (World Bank, 2011). Fakat Türkiye ise bu genel eğilime uymamaktadır

⁴01.04.2016 tarihi itibarıyla.

⁵Kaynak: ÖSYM Yükseköğretim Öğrenci Kontenjanları Kitabı (2006 ve 2015)

⁶Açıköğretim ve KKTC ve diğer ülkelerdeki yükseköğretim programlarına ait veriler dahil edilmiştir.

⁷“UNESCO Institute for Statistics” – UIS (2016)

⁸<http://data.worldbank.org/about/country-classifications>

çünkü Türkiye’de 2015 yılı itibariyle kişi başına milli gelir 9261\$ ve yükseköğretim brüt okullaşma oranı %50’nin üzerindedir (TÜİK, 2015).

Öte yandan, aynı dönemde, coğrafi bölge gruplandırmasına göre ülkelerin yükseköğretim brüt okullaşma oranlarında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde (yaklaşık %30), Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde (yaklaşık %20) ve Kuzey Amerika ve Batı Avrupa’da (yaklaşık %17) yüksek artışlar görülmüştür (Tablo 6). Türkiye Orta ve Doğu Avrupa grubunda yer almakta ve 2015 yılında ulaştığı %94 yükseköğretim brüt okullaşma oranıyla bölge ortalamasının üzerinde bir orana sahiptir (Tablo 6). Benzer şekilde yükseköğretim brüt okullaşma oranlarında yüksek artış görülen bu ülke gruplarında yükseköğretim brüt okullaşma oranlarının Dünya yükseköğretim brüt okullaşma oranının (%32.88) üzerinde olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 7’de İslam İşbirliği Teşkilatına (“OIC”) üye ülkelerdeki nüfus, yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayıları ve yükseköğretim brüt okullaşma oranları verilmiştir. 2013 yılı itibariyle Türkiye’nin OIC’ye üye ülkeler arasında en yüksek yükseköğretim brüt okullaşma oranına sahip olduğu görülmektedir. OIC’ye üye ülkeler arasında Türkiye dışında %50’nin üzerinde yükseköğretim brüt okullaşma oranına sahip ve universal yükseköğretim evresinde olan ülkeler İran, Arnavutluk, Suudi Arabistan ve Kazakistan’dır. Türkiye dışında Arnavutluk 2000-2013 yılları arasında %46.94’lük artışla yükseköğretim brüt okullaşma oranında en yüksek büyüme performansına sahiptir.

Tablo 5: Gelir Düzeyi Ülke Gruplandırmasına Göre Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%) (2013)

Ülke Grupları	2000	2013
Düşük Gelirli Ülkeler	4.41	9.08
Alt Orta Gelirli Ülkeler	13.37	23.23
Orta Gelirli Ülkeler	14.72	29.48
Üst Orta Gelirli Ülkeler	17.98	36.65
Yüksek Gelirli Ülkeler	56.42	73.49
Dünya	19.08	32.88

Kaynak: World Data Bank, Education Statistics (2016).

Tablo 6: Coğrafi Bölge Ülke Gruplandırmasına Göre Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%) (2013)

	2000	2013
Arap Ülkeleri	18.24	28.12
Orta ve Doğu Avrupa	42.99	71.41
Orta Asya	21.08	26.11
Doğu Asya ve Pasifik	15.75	33.02
Latin Amerika ve Karayipler	22.82	43.88
Kuzey Amerika ve Batı Avrupa	59.90	76.57
Güney ve Batı Asya	8.63	22.82
Sahra Altı Afrika	4.25	8.17
Dünya	19.08	32.88

Kaynak: “UNESCO Institute for Statistics” – UIS (2016).

Tablo 8’de ise, benzer şekilde, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve G20 üyesi ülkelerdeki nüfus, yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayıları ve yükseköğretim brüt okullaşma oranları gösterilmiştir. 2013 yılında yükseköğretime kayıtlı en fazla öğrenci (34 091 290) Çin’de bulunurken yükseköğretim brüt okullaşma oranının en yüksek olduğu ülke Yunanistan’dır (%110.16). 2000-2013 yılları arasında yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısında genelde bütün ülkelerde artış gözlenirken özellikle bu artışın üç kat veya daha fazla olduğu ülkeler Çin, Suudi Arabistan, Türkiye ve Hindistan’dır. Aynı dönemde yükseköğretim brüt okullaşma oranında Çin’de %22.44, Hindistan’da %14.34, Suudi Arabistan’da %32.70 ve Türkiye’de ise %58.60 oranında artışlar olmuştur. Dolayısıyla, Çin ve Hindistan’ın artan öğrenci sayısına rağmen nüfus büyüklüklerinden dolayı okullaşma oranında istenilen artışa ulaşamadıklarını söylemek yanlış olmaz. Öte yandan, aynı dönemde, Türkiye hariç yükseköğretim brüt okullaşma oranında %40’dan fazla artış gösteren diğer ülkeler yalnızca Yunanistan ve Şili’dir. Özellikle %100’ün üzerinde yükseköğretim brüt okullaşma oranına ulaşan Yunanistan’daki bu hızlı büyümenin ülkede yaşanan büyük ekonomik krizden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Buradan krizin yol açtığı istihdam sorunları, bireylerde istihdam edilebilirlik niteliğini artırma ve zaman değerlendirme eğilimi ile açıklanabilir. Bu dönemde yalnızca Japonya’da azda olsa yükseköğretim öğrenci sayısında düşüş görülmektedir. Fakat buna rağmen bu ülkenin yükseköğretim brüt okullaşma oranında yaklaşık %13’lük bir artış olmuştur. Sonuçta yükseköğretim brüt okullaşma oranlarını öğrenci sayısı ile birlikte ülkelerin nüfus yapılarının da belirlediği unutulmamalı ve ülkelerarası karşılaştırmada nüfuslarda göz önüne alınmalıdır.

2000-2009 yılları arasında, AB-27 ülkelerinde, ortalama olarak yükseköğretim öğrenci sayısı %22 artarak (%27 yıllık büyüme) 2009 yılında yaklaşık 195 milyona ulaşmıştır. Bu dönemde sadece Güney Kıbrıs ve Türkiye yükseköğretim öğrenci sayısını yaklaşık üç kat arttırırken, Romanya iki katına çıkartmıştır. 2003 yılında Türkiye’de yükseköğretime katılım AB-27 ortalamasının %4,6 altında iken, 2000 yılında Kıbrıs ve Romanya’da %8 ve %5 oranlarında AB-15 ortalamasının altındaydılar. Öte yandan, İspanya 2000 yılında yükseköğretim öğrenci sayısına göre en yüksek yüzdeye sahip ülkeyken; 2009 yılında Portekiz ile beraber azda olsa yükseköğretim öğrenci sayısında azalma görülen iki ülkeden biridir (EUROSTAT, 2012: 81-82).

Şekil 12’de 2013 yılı itibariyle Türkiye’nin yükseköğretim brüt okullaşma oranı bakımından Yunanistan, Kore, Finlandiya, ABD, Avustralya, Şili, Arjantin ve Yeni Zelanda’nın ardından dokuzuncu sırada olduğu görülmektedir. 2015 yılıyla %94 yükseköğretim brüt okullaşma oranına ulaşan ülkemizin bu sıralamada günümüzde daha üst sıralara yükseldiğini öngörmek mümkündür.

Yükseköğretim Okullaşma Oranlarını Etkileyen Faktörler

Nüfus ve Öğrenci Sayılarındaki Değişimler

Nüfustaki değişimlerin eğitimde kayıtlı öğrenci sayısı üzerindeki etkisi ilgili yaş gruplarında belirgin bir artış ya da düşüş görüldüğü zaman önemli bir sorun olmaktadır. Özellikle 1990 yılından beri birçok gelişmiş ülkede yükseköğretim teorik yaş

Tablo 7: İslam İşbirliği Teşkilatına (OIC) Üye Ülkelerde Nüfus, Yükseköğretime Kayıtlı Öğrenci Sayıları ve Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%)

	Nüfus (Bin)		Öğrenci Sayısı		BOO (%)	
	2000	2013	2000	2013	2000	2013
Arnavutluk	3305	3 173	40 125	173 029	15.60	62.55
Bahreyn	668	1 332	11 048	37 094	21.37	36.45
Bangladeş	132 383	156 595	726 701	2 037 118	5.45	13.39
Benin	6 949	10 323	22 415	145 464	3.68	15.36
Brunei	332	418	3 984	8 797	12.69	24.29
Burkina Faso	11 608	16 935	9 878	74 276	1.00	4.78
Cezayir	31 719	39 208	456 358	1 252 579	13.65	33.97
Endonezya	208 939	249 866	3 126 307	6 423 455	14.88	31.29
Fas	28 710	33 008	295 634	707 832	10.16	22.47
Fildişi Sahili	16 131	20 316	96 681	169 351	6.64	8.62
Filistin	3 205	4 326	71 207	213 217	23.92	45.34
İran	65 911	77 447	1 404 880	4 367 901	19.35	57.85
Katar	594	2 169	8880	20 902	25.98	13.62
Kazakistan	14 576	16 441	418 473	781 450	31.75	50.13
Kırgızistan	4 955	5 548	160 684	284 604	34.84	47.33
Komorlar	528	735	714	6 231	1.41	8.68
Kuveyt	1 906	3 369	33 906	71 786	24.94	27.03
Lübnan	3 235	4 822	116 014	230 278	38.31	45.95
Malezya	23 421	29 717	549 205	1 116 733	25.74	38.53
Mali	10 261	15 302	19 751	97 278	1.92	6.87
Mısır	66 137	82 056	2 039 240	2 477 482	..	30.32
Moritanya	2 708	3 890	10 206	19 243	4.05	5.47
Mozambik	18 276	25 834	11 619	128 073	0.68	5.04
Suudi Arabistan	20 145	28 829	404 094	1 356 602	22.18	54.88
Tacikistan	6 186	8 208	103 142	194 685	18.26	22.64
Tunus	9 553	10 997	180 044	337 393	19.23	34.14
Türkiye	63 174	74 933	1 503 981	4 975 690	21.05	79.65 (94.00)*
Ürdün	4 767	7 274	142 190	306 630	28.32	47.59

Kaynak: "UNESCO Institute for Statistics" (2016).

*2015 BOO değeridir.

grubu nüfusunun düşmesi endişeleri arttırmıştır. Ancak OECD (2006)'ya göre eğer kayıtlı öğrenci sayısındaki değişimler sadece demografik faktörlerle belirlenmiş olsaydı (yıllık nüfus azalışı ortalama %0,5'den daha fazla), OECD üyesi Avrupa ülkelerinde 1995 ve 2004 yılları arasında yükseköğretimde ortalama öğrenci sayısı %5 oranında düşerdi. Nüfustaki değişimler, yükseköğretimde mutlak kayıtlı öğrenci sayısını, giriş oranlarındaki veya uzun/kısa süreli programların seçimindeki değişimlerden daha az etkilemektedir. Fakat Batı Avrupa ülkelerinin aksine Japonya'da demografik değişiklikler yükseköğretim öğrenci sayısı üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. 1960 yılında Japonya'da 18 yaş nüfus 20 milyonken, 1964 yılında 14 milyona düşerken 1966 yılında 25 milyona yükselmiştir. 1975 yılında

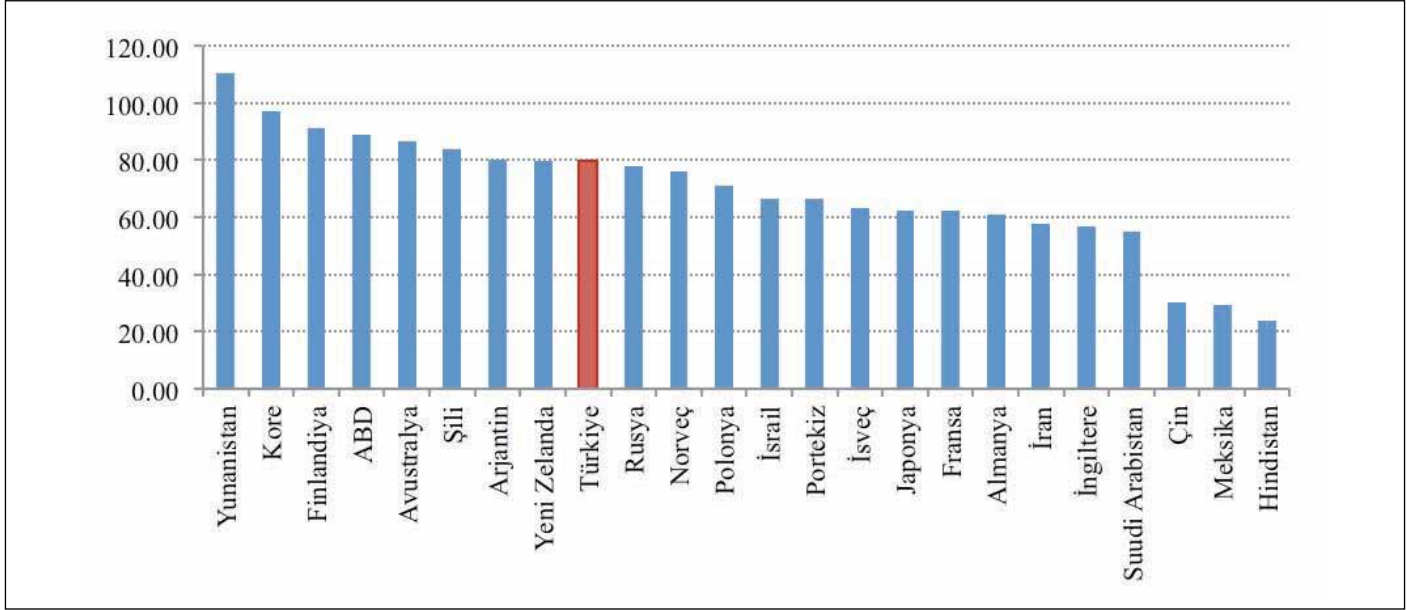
16 milyon olan 18 yaş nüfus 1992'de 20 milyona yükselmiş ve 2002 yılında da 15 milyona ve 2009 yılında da 12 milyona düşmüştür. 1992 ve 2002 yılları arasındaki yükseköğretime giriş yaşındaki nüfusta görülen düşüşe rağmen yükseköğretime girenlerin sayısı yalnızca 115 milyondan 105 milyona düşmüştür ("Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, Japan", 2004). Mevcut veriler Batı Avrupa'da yükseköğretime giriş oranının son yıllarda farklı oranlarda da olsa arttığını göstermektedir. Ortalama giriş oranının tüm kayıtlı öğrenci sayısından daha hızlı oranda artmasının başlıca sebebi yükseköğretimde mesleki eğitim programlarının iyileştirilmesi sonucunda kısa süreli program seçeneklerinin artmasıdır. Buna ek olarak son yıllarda nüfusta görülen makul ölçüdeki düşüş

Tablo 8: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve G20 Üyesi Ülkelerde Nüfus, Yükseköğretime Kayıtlı Öğrenci Sayıları ve Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%)

	Nüfus (Bin)		Öğrenci Sayısı		BOO	
	2000	2013	2000	2013	2000	2013
ABD	284 594	320 051	13 202 880	19 972 623	68.14	88.81
Almanya	83 512	82 727	..	2 780 013	..	61.06
Arjantin	36 903	41 446	1 766 933	2 768 211	53.18	79.99
Avustralya	19 259	23 343	845 132	1 390 478	67.04	86.55
Avusturya	8 020	8 495	261 229	422 778	56.57	80.39
Belçika	10 268	11 104	355 748	488 488	57.55	72.31
Çek Cumhuriyeti	10 250	10 702	253 695	427 441	28.42	65.38
Çin	1 280 429	1 385 567	7 364 111	34 091 290	7.72	30.16
Danimarka	5 338	5 619	189 162	291 147	57.25	81.24
Endonezya	208 939	249 866	3 126 307	6 423 455	14.88	31.29
Estonya	1 366	1 287	53 613	64 806	54.54	72.92
Finlandiya	5 176	5 426	270 185	309 009	82.44	91.07
Fransa	59 213	64 291	2 015 344	2 338 135	54.43	62.15
Hindistan	1 042 262	1 252 140	9 404 460	28 175 135	9.55	23.89
Hollanda	15 860	16 759	487 649	..	53.00	78.50
İngiltere	58 951	63 136	2 024 138	2 386 199	58.52	56.87
İrlanda	3 804	4 627	160 611	199 428	46.24	73.17
İspanya	40 283	46 927	1 828 987	1 969 413	57.81	87.07
İsrail	6 014	7 733	255 891	373 581	49.47	66.28
İsveç	8 872	9 571	346 878	436 603	67.11	63.39
İsviçre	7 166	8 078	156 879	279 619	37.69	56.27
İtalya	56 986	60 990	1 770 002	1 872 693	49.35	63.46
İzlanda	281	330	9 667	..	45.48	82.23
Japonya	125 715	127 144	3 982 069	3 862 749	48.74	62.41
Kore	45 977	49 263	3 003 498	3 356 630	78.44	97.12
Macaristan	10 224	9 955	307 071	359 040	35.93	57.02
Meksika	103 874	122 332	1 962 763	3 300 348	19.07	29.21
Norveç	4 492	5 043	190 943	255 416	69.34	76.12
Polonya	38 351	38 217	1 579 571	1 902 718	50.49	71.16
Portekiz	10 306	10 608	373 745	371 000	48.07	66.22
Rusya	146 763	142 834	6 331 324	7 528 163	55.78	78.00
Slovakya	5 388	5 450	135 914	209 543	28.43	54.43
Slovenya	1 990	2 072	83 816	97 706	55.21	85.22
Suudi Arabistan	20 145	28 829	404 094	1 356 602	22.18	54.88
Şili	15 454	17 620	452 177	1 174 011	37.15	83.82
Türkiye	63 174	74 933	1 503 981	4 975 690	21.05	79.65 (94.00)*
Yeni Zelanda	3 858	4 506	171 962	256 608	66.19	79.71
Yunanistan	10 987	11 128	422 317	659 284	51.52	110.16

Kaynak: UNESCO Institute for Statistics (2016).

*2015 BOO değeridir.

Şekil 12: Dünya'da Yükseköğretim Brüt Okullaşma Oranları (%) (2013)

Kaynak: "UNESCO Institute for Statistics" (2016).

Tablo 10: Türkiye İçin 20-24 Yaş Grubu Nüfus Projeksiyonları

Yıl	TÜİK	BM
2007	6 240 573	6 240 573
2013	6 214 024	6 224 591
2015	6 323 000	6 491 000
2020	6 446 000	6 491 000
2025	6 322 000	6 208 000

Kaynak: TÜİK, "UN Population Division" (2010).

yükseköğretime giriş oranlarını fazla etkilememiştir fakat bu düşüşün gelecekte daha önemli bir rol oynaması muhtemeldir (Teichler & Bürger, 2008).

OECD ülkelerinde doğum oranları azalırken nüfus yaşlanmakta ve insan ömrü uzamaktadır. 2005 ve 2030 yılları arasında 65 yaşından büyük nüfusun toplam nüfus içindeki payının ortalama %14'den %21'e yükselmesi beklenmektedir, ama bazı ülkelerde bu oran zaten şu anda %18'in üzerindedir (Almanya, Yunanistan, İtalya ve Japonya). BM (Birleşmiş Milletler) medyan nüfus tahminlerine göre (2006 yılında revize edilen) yükseköğretimde öğrenci payının çoğunu oluşturan 18-24 yaş grubu nüfusun 2025 yılı itibarıyla ortalama %9'luk bir düşüş göstermesi beklenmektedir. Bu düşüşün kademeli olması ve 18-24 yaş nüfusun 2020 yılına kadar 10 ve 2025 yılında da 7 OECD ülkesinde (Danimarka, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Türkiye, ABD, Meksika) artacağı öngörülmektedir (Vincent, 2008).

Bütün diğer şartlar eşitken, nüfus yükseköğretimdeki öğrenci sayısını direkt etkiler çünkü genç nüfus öğrenci sayısının kısmi belirleyicisidir. OECD ülkelerinde yükseköğretime kayıtlı öğren-

cilerin yaklaşık %80'ninin yaşı 25'den küçüktür. Böylelikle görece olarak daha küçük yaş nüfusları ile yükseköğretim öğrenci sayıları arasında önemli bir bağ vardır. Eğer yükseköğretime giriş oranı, programların süresi ve öğrenci ile ilişkili diğer faktörler (yaş, vb.) değişmezse, genç nüfustaki düşüş yükseköğretim öğrenci sayısını da düşürecektir. Başvuruların kabulü ve uzun süresi öğrenci sayısındaki değişimin neden genç nüfustaki değişimin gerisinden geldiğini açıklamaktadır. Genç nüfustaki büyük değişimler birkaç yıl öğrenci sayılarına önemli bir etki yapmayacaktır (Vincent, 2008).

Vincent (2008) OECD ülkeleri için 2025 yükseköğretim öğrenci sayısı tahminleri yapmıştır. Buna göre eğer yükseköğretime giriş oranları sürekli büyümeye devam ederse OECD ülkelerinde ortalama öğrenci sayısı 2015 ve 2020 yıllarında 2005 yılındakinden %13 ve 2025 yılında da %14'lük artış gösterecektir. Almanya, Meksika ve Türkiye'de yükseköğretime giriş oranlarındaki büyüme öğrenci sayısındaki artışı sağlayan ana faktördür.

Giriş oranlarındaki artış öğrenci sayısındaki düşüşü dengeleyebilir ya da öğrenci sayısındaki büyümeyi arttırabilir. Birçok ülkede yükseköğretimin kitleleşmesi nüfusun büyüdüğü zaman olmaz. Örneğin; ABD'de son genişleme genç nüfusun düşüşüyle beraber gerçekleşmiştir (Anderson & Cook, 2008). Yükseköğretime giriş oranlarının düşük olduğu ülkelerde giriş oranları gelecek yıllarda artacak, fakat zaten universal yükseköğretime ulaşmış ülkeler doyuma ulaştığından genç nüfusun büyüklüğü daha belirleyici bir faktör olacaktır.

YÖK, 2007 yılında, 2025 yılında 19-22 yaş grubu için yükseköğretim brüt okullaşma oranı hedefini açıköğretim öğrencileri de dâhil %65 olarak açıklamıştır. Aynı çalışmada 2025 yılında 19-22 yaş grubu nüfusun 5 200 000 ve toplam öğrenci sayısının (açıköğretim öğrencileri dâhil) 3 380 000 olması öngörülmüştür. Ancak Türk yükseköğretimi bu hedefleri 2011 yılı itibarıyla aşmıştır.

Tablo 10'da ise ileride ülkemizdeki yükseköğretim brüt okullaşma oranı hedeflerine ışık tutması bakımından hem TÜİK hem de BM (Birleşmiş Milletler) tarafından yapılan 20-24 yaş grubu nüfus tahminleri gösterilmektedir. Her iki tahminde de 20-24 yaş grubu nüfusun 2020'de maksimum düzeye ulaştıktan sonra düşüş eğilimine gireceği öngörülmektedir.

Yabancı Öğrenciler

Bazı ülkelerdeki yabancı öğrenci sayıları yükseköğretim kayıtlı öğrenci sayısını, yükseköğretim okullaşma ve giriş oranlarını büyük oranda etkilemektedir. Örneğin Avustralya'da yabancı öğrenciler yükseköğretime giriş oranı hesaplamalarına dahil edilmezse %25 oranında bir fark oluşmaktadır (OECD, 2013: 291). Küresel olarak yabancı öğrencilerin sayısında görülen artış yükseköğretim öğrenci sayısında görülen artıştan farklılık gösterebilir. UNESCO verilerine göre Dünya'da 2000 ve 2010 yılları arasında yabancı öğrenci sayısındaki artış %99 iken formal yükseköğretim öğrenci sayısındaki artış %77'dir. Sonuç olarak 2000-2010 yılları arasında yükseköğretimde toplam öğrenci sayısı içinde yabancı öğrencilerin payı %10'dan daha fazla artmıştır (OECD, 2012:362). Günümüzde yükseköğretimde yabancı öğrenciler daha çok nüfus ve öğrenci sayısı bakımından Dünya ortalamasının altında büyüme oranına sahip gelişmiş ülkelere gitmektedirler. Dolayısıyla bu ülkelerde yabancı öğrencilerin toplam yükseköğretim öğrencileri içindeki payı sürekli artmaktadır. Yabancı öğrenciler Avustralya, İngiltere, Avusturya, Yeni Zelanda ve İsviçre gibi ülkelerde toplam yükseköğretim öğrenci sayısının %10 ya da daha fazlasını oluşturmaktadırlar. Böylelikle yabancı öğrenci sayısındaki artışın gelişmiş ülkelerde öğrenci sayısını arttıran temel faktörlerden biri olarak gösterilebileceği fakat yabancı öğrenci sayısındaki artışın yükseköğretim öğrenci sayısındaki artışın ancak %10'unu açıklayabildiği edilebilir. Ayrıca Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, İngiltere ve ABD yükseköğretimleri Dünya'daki toplam yabancı öğrencilerin %50'sinden fazlasına sahiptir (OECD, 2013: 305). Bu oran Türkiye'de 2015 yılı itibarıyla %1.1'dir (YÖK, 2015).

SONUÇ

Türk yükseköğretim sistemi, 1981 yılında, 19 devlet üniversitesine, yaklaşık %6 olan brüt okullaşma oranına, 237 000 öğrenciye sahip iken, Nisan 2016 itibarıyla 109'u devlet ve 76'sı vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 185 üniversiteye, yaklaşık 6 milyon öğrenciye ve %94 brüt okullaşma oranına ulaşmıştır. Türk yükseköğretimi, bugün sahip olduğu hacmi ve yapısı itibarıyla hem büyük ve kompleks bir yapıya hem de üniversal aşamaya ulaşmış bir yükseköğretim sistemidir.

Sosyo-ekonomik kalkınma ve toplumsal değişim için okullaşma oranının artırılması günümüzde rasyonel stratejik bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan hacimsel büyüme ve sisteme egemen olan bu genişleme eğiliminin ve stratejisinin kurulma süreci devam etmekte olan yeni devlet ve vakıf üniversiteleri ile devam edeceği öngörülmektedir (Günay, 2014).

Günümüzde, okullaşma oranı ülkeler için en önemli eğitim göstergesi haline gelmiştir. Çünkü okullaşma oranları, farklı eğitim düzeyleri itibarıyla ülkelerdeki eğitime katılımı, erişimi

veya eğitimin yaygınlığı hakkında bilgi veren ve buna dayalı olarak ülkelerin eğitim çağındaki nüfuslarının eğitim ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılayabildiğini göstermektedir. Ayrıca Dünya'daki farklı eğitim sistemlerinin yapısı ve bu sistemlerde eğitime erişim fırsatları hakkında bilgi verebilmektedir.

Bu kapsamda bu çalışmada yükseköğretim okullaşma oranının ne olduğu ve nasıl hesaplandığı gösterilerek, Türkiye ve Dünya'daki yükseköğretim okullaşma oranlarıyla ilgili bilgi verilmiştir. Hesaplamalarda teorik yaş grubu olarak 18-22 yaş grubu kullanılırken, elde edilen sonuçlara göre ülkemizin %90'ını geçen yükseköğretim brüt okullaşma oranı ile 18-22 yaş grubundaki tüm gençlerine yükseköğretim verebilecek kapasiteye sahip olduğu gösterilmiştir. Diğer yandan, Türkiye'de 2015 yılı itibarıyla yükseköğretimde net okullaşma oranının (%38.93) yükseköğretim brüt okullaşma oranına göre oldukça düşük düzeyde olması ülkemizde 18-22 yaş grubu dışında yükseköğretimde çok fazla kayıtlı öğrencinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca eğitim türüne (açıköğretim ve yüz yüze eğitim) ve eğitim düzeylerine (önlisans, lisans ve lisansüstü) göre de yükseköğretim okullaşma oranları hesaplanmıştır. Tablo 11'de yapılan hesaplamalara dair bir özet sunulmuştur. Türkiye 2013 yılında yükseköğretim brüt okullaşma oranı itibarıyla Dünya'da dokuzuncu sırada iken, ülkemizin %94'lük oranla günümüzde bu sıralamada daha üstlerde olduğunu öngörmek yanlış olmayacaktır.

Son olarak yükseköğretim okullaşma oranı hesaplamalarını etkileyen başlıca unsurlar hem nüfus hem de öğrenci sayısındaki değişimler olarak belirlenmiştir. Ülkelerin nüfus yapısını ele almadan ülkeler arasında yükseköğretim okullaşma oranı karşılaştırması yapmakta pek doğru bir yaklaşım değildir. Bunun yanı sıra her ülkenin eğitim yapısının farklılığından dolayı yükseköğretime başlama yaşı her ülke için farklılık gösterebilmektedir. Diğer taraftan, bazı ülkelerde yabancı öğrencilerin ya da açık ve uzaktan eğitim öğrencilerinin payı çok fazladır. Bu nedenle son yıllarda yükseköğretime erişimi ya da yükseköğretimdeki genişlemeyi göstermek amacıyla okullaşma oranı yanında giriş oranı ve mezuniyet oranı gibi farklı göstergeler de oluşturulmaya başlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Anderson, E. & Cook B. (2008). Access to Post-secondary Education in the United States: Past, Present and Future Perspectives. *Higher Education to 2030 Volume 1: Demography*. Paris: OECD Publishing.
- Barro R.J. Economic Growth in a Cross Section of Countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443. Retrieved from <http://www.econ.nyu.edu/user/debraj/Courses/Readings/BarroGrowth.pdf>
- Barro, R.J., & Lee J.W. (1993). International Comparisons of Educational Attainment. *Journal of Monetary Economics*, 32, 363-394.
- Brennan, J. (2012). Is There a Future for Higher Education Institutions in the Knowledge Society? *European Review*, 20(2), 195-202

- Demir Şeker, S. (2011). *Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı. Retrieved from http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f337369dc31d48e42dc8/turkiyenin_insani_gelismeendeksi.pdf
- EUROSTAT (2012). *Key Data on Education in Europe 2012*. European Commission, Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5741409/978-92-9201-242-7-EN.PDF/d0dcb0da-5c52-4b33-becb-027f05e1651f>
- Hansson, B. (2008). *OECD Measures on Human Capital and Potential Use in Educational Accounts*. Workshop on the Measurement of Human Capital.
- Kalkınma Bakanlığı (2016). *2016 Yılı Programı*. Retrieved from http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/YillikProgramlar/Attachments/25/2016_Program%C4%B1.pdf
- Kavak, Y (2010). *2050'ye Doğru Nüfus Bilim ve Yönetim: Eğitim Sistemine Bakış*. TÜSİAD. İstanbul: Paragraf Basım. Retrieved from file:///C:/Users/ozdamar/Downloads/Tusiad-2050NufusEgitim-Raporu.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2016). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2015-2016*. Retrieved from http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=232.
- Mehta, Arun C (2004), " Indicators of Educational Development with focus on Elementary Education: Concept and Definitions", NIEPA, New Delhi.
- Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (Japan) (MEXT) (2004). *Survey on Learning Expenditure of Children*. Retrieved from. http://www.mext.go.jp/component/english/_icsFiles/afieldfile/2011/03/07/1303013_007.pdf
- OECD. (2000). *Education at a Glance: OECD Indicators - 2000 Edition*. Paris: OECD Publishing. Retrieved from <http://athens.src.uchicago.edu/jenni/dvmaster/FILES/edu2000.pdf>
- OECD (2004). *OECD Handbook for Internationally Comparative Education Statistics-Concepts, Standards, Definitions and Classifications*. Paris: OECD Publishing. Retrieved from. <https://www.ukdataservice.ac.uk/media/218177/Educhandbook.pdf>
- OECD. (2004). *Education at a Glance: OECD Indicators - 2004 Edition*. Paris: OECD Publishing. Retrieved from <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/33714494.pdf>
- OECD. (2006). *Education at a Glance: OECD Indicators - 2006 Edition*. Paris: OECD Publishing. Retrieved from <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/37393662.pdf>
- OECD. (2012). *Education at a Glance: OECD Indicators - 2012 Edition*. Paris: OECD Publishing. Retrieved from https://www.oecd.org/edu/EAG%202012_e-book_EN_200912.pdf
- OECD. (2013). *Education at a Glance: OECD Indicators - 2013 Edition*. Paris: OECD Publishing. Retrieved from [https://www.oecd.org/edu/eag2013%20\(eng\)--FINAL%2020%20June%202013.pdf](https://www.oecd.org/edu/eag2013%20(eng)--FINAL%2020%20June%202013.pdf)
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2000-2001 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-9369/2000-2001-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri-kit-.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2001-2002 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-9463/2001-2002-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri-kit-.html>
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2003-2004 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-9465/2003-2004-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri-kit-.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2004-2005 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-9466/2004-2005-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri-kit-.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2005-2006 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-9467/2005-2006-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri-kit-.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2006-2007 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-9468/2006-2007-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri-kit-.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2007-2008 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-10156/2007-2008-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri-kit-.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2008-2009 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://osym.gov.tr/belge/1-11320/eski2yeni.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2009-2010 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://osym.gov.tr/belge/1-12038/2009-2010-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri-kit-.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2010-2011 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://osym.gov.tr/belge/1-12654/2010-2011-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2011-2012 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-13575/2011-2012-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2012-2013 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-19213/2012-2013-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2006 *Yükseköğretim Öğrenci Kontenjanları Kitabı*. Ankara: ÖSYM. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-6162/2006-yuksekogretim-ogrenci-kontenjanlari-kitabi.html>
- Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). 2015 Yükseköğretim Öğrenci Kontenjanları Kitabı. Ankara: ÖSYM. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/belge/1-25975/2015-yuksekogretim-ogrenci-kontenjanlari-kitabi.html>
- Teichler, U. (2004). *Changing Structures of Higher Education Systems: The Increasing Complexity of Underlying Forces*. Centre for Research on Higher Education and Work. Kassel: University of Kassel. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001467/146736e.pdf>

- Teichler, U. & Bürger, S. (2008). Student enrolments and graduation trends in the OECD area: what can we learn from international statistics? In *Higher education to 2030: Vol. 1: Demography* (pp. 151-172), Paris: OECD.
- Trow, M. (1974). Problems in the Transition from Elite to Mass Higher Education. *Policies for Higher Education* (pp 51-101). Paris: OECD.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (Farklı Yıllar). *ADNKS Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*. Retrieved from http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012). *Yıl Ortası Nüfus Projeksiyonları*. Retrieved from http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgido?alt_id=39
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2013). *Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, 4. Çeyrek 2015, Haber Bülteni*. Retrieved from http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x
- United Nations (UN). (2010). *UN Population Division*. Retrieved from <http://www.un.org/en/development/desa/population/>
- UNESCO (2016). *Institute for Statistics, Glossary*. Retrieved from <http://www.uis.unesco.org/Pages/Glossary.aspx>
- Vincent-Lancrin, S. (2008) What is the Impact of Demography on Higher Education Systems? A Forward-looking Approach for OECD Countries. in CERI (Eds.) *Higher Education to 2030 Vol. 1. Demography*, pp. 41-104. Paris: OECD Publishing.
- World Bank (2011). *Edstats Tertiary Education Global Report. The State of Education Series*. Retrieved from <http://datatopics.worldbank.org/education/files/Newsletter/EdStatsNewsletter24.pdf>
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2007). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*. Ankara. Retrieved from http://www.yok.gov.tr/documents/10279/30217/yok_strateji_kitabi/27077070-cb13-4870-aba1-6742db37696b
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. Retrieved from <https://istatistik.yok.gov.tr/>